

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет**

**Кафедра економічної географії та екологічного менеджменту**

**Застосування кейс-технологій в навчальному процесі при  
вивченні географії учнями старших класів ЗЗСО**

**Кваліфікаційна робота**

**Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

***Виконала:***

студентка 2 курсу, 602 групи

**Марина МЕЛЬНИЧУК**

***Керівник:***

кандидат географічних наук,

доцент **Цепенда М.М.**

*До захисту допущено  
на засіданні кафедри  
протокол №6 від 11 листопада 2024 р.*

*Зав. кафедрою \_\_\_\_\_ проф. Руденко В.П.*

**Чернівці – 2024**

## АНОТАЦІЯ

Мельничук М. «Застосування кейс-технологій в навчальному процесі при вивченні географії учнями старших класів ЗЗСО»

Спеціальність 014.07 “Середня освіта (Географія)”;

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 2024 р.

В дипломній роботі розкрито сутність кейс-технологій у навчанні, розглянуто дидактичні особливості та принципи застосування кейс-технологій у курсі географії; визначено методика застосування кейс-технологій при вивченні географії; організовано навчальний процес з використанням кейсів; складено кейси для навчання учнів географії; експериментально доведено ефективність застосування кейс-технологій при вивченні географії в школі.

**Ключові слова:** КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЯ, МЕТОД КЕЙСІВ, ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ

## ABSTRACT

Melnychuk M. ‘Application of case technologies in the educational process in the study of geography by senior pupils of general secondary schools’

Speciality 014.07 ‘Secondary Education (Geography)’;

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The thesis reveals the essence of case technologies in teaching, considers the didactic features and principles of case technologies in the course of geography; defines the methodology of applying case technologies in the study of geography; organises the educational process using cases; compiles cases for teaching geography to students; experimentally proves the effectiveness of case technologies in the study of geography at school.

**Key words:** CASE TECHNOLOGY, CASE METHOD, INTERACTIVE TECHNOLOGY

Кваліфікаційна робота ОР «Магістр» містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

\_\_\_\_\_ Марина МЕЛЬНИЧУК

(підпис)

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ .....</b>	<b>6</b>
1.1. Сутність кейс-технологій у навчанні.....	6
1.2. Дидактичні особливості та принципи застосування кейс-технологій у курсі географії.....	11
1.3. Види та структура кейсів, що використовуються на уроках географії.....	20
Висновки до 1-го розділу.....	29
<b>РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ.....</b>	<b>30</b>
2.1. Підготовка кейсів для уроків географії.....	30
2.2. Організація навчального процесу з використанням кейсів .....	33
2.3. Критерії оцінки ефективності кейсів у навчанні географії.....	43
Висновки до 2-го розділу.....	49
<b>РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ.....</b>	<b>51</b>
3.1. Організація експериментальної діяльності із застосуванням кейс-технологій.....	51
3.2. Проведення експериментальної роботи із застосування кейс-технологій у курсі географії.....	55
3.3. Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи.....	60
Висновки до 3-го розділу.....	63
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>64</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>67</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>73</b>

## ВСТУП

Одним із завдань сучасної системи освіти є оновлення вимог до рівня підготовки учнів з усіх дисциплін шкільного курсу. Сучасний учитель шукає ефективні педагогічні технології, які допоможуть покращити якість освіти [11].

Однією з нових технологій навчання є проблемно-ситуаційне навчання з використанням кейсів. Запровадження навчальних кейсів у практику освіти є особливо актуальним завданням на сьогоднішній день.

Кейс являє собою опис конкретної реальної ситуації, підготовленої в певному форматі та призначеної для навчання дітей аналізу різних типів інформації, її узагальнення, навичок формулювання проблеми і розроблення можливих рішень для неї відповідно до встановлених критеріїв [51].

Кейсова технологія (метод) навчання - це навчання дією. Суть case-методу полягає в тому, що асиміляція знань і формування навичок є результатом активної самостійної діяльності учнів у розв'язанні суперечностей, у результаті чого відбувається творче оволодіння знаннями, навичками, уміннями, розвиток здібностей [52].

Можемо відмітити науковців, як українських, так і зарубіжних, що проводили дослідження проблеми кейс-технологій в шкільній освіті у своїх працях, а саме К. Ейтс, О. Пометун, Л. Добровольська, О. Фурда, П. Шеремета, Л. Приходько, Ф. Едей, М. Мюнтер, М. Ліндерс, О. Макаров, Я. Шиманська, Дж. Ерскін, Л. Савенкова, Т. Пащенко, О. Тарановська, М. Шевер, Ю. Сурмін, Л. Каніщенко, Н. Заячківська, Я. Сікора, Ю. Сурмін, Г. Фрейман. та ін. Усі вони обґрунтовують ефективність застосування кейс-технології (метод кейсів або кейс-стаді), у ЗЗСО та прогнозують їх широке поширення.

Працюючи з кейсами, учні вчаться приймати правильні рішення та застосовувати теоретичні знання в конкретній ситуації, можуть оцінити та обрати найкращий варіант для розв'язання проблем. Ці навички необхідні учням у реалізації ЗНО (НМТ), включно із завданнями, які потребують

розгорнутої відповіді. Ці завдання спрямовані на перевірку навичок застосування знань у новій ситуації; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; розв'язувати географічні проблеми, оцінювати і прогнозувати географічні процеси, застосовувати теоретичні знання на практиці [33].

**Актуальність роботи** зумовлена протиріччям між об'єктивними вимогами модернізації освіти та недостатнім використанням сучасних технологій і методів навчання, зокрема, кейс-технологій. Актуальність дослідження пояснюється необхідністю обґрунтування ефективності використання кейс-технології під час вивчення курсу географії.

**Об'єкт дослідження:** освітній процес з географії.

**Предмет дослідження:** кейс-технологія як засіб формування географічних знань школярів.

**Мета дослідження:** виявити, обґрунтувати та дослідно-експериментальним шляхом перевірити вплив використання кейсів на формування географічних знань в учнів.

**Завдання дослідження:**

1. Розкрити сутність кейс-технологій у навчанні, розглянути дидактичні особливості та принципи застосування кейс-технологій у курсі географії.
2. Визначити методику застосування кейс-технологій при вивченні географії.
3. Організувати навчальний процес з використанням кейсів, скласти кейси для навчання учнів географії.
4. Експериментально довести ефективність застосування кейс-технологій при вивченні географії в школі.

У дослідженні застосовано такі методи:

Теоретичні: аналіз наукової літератури та програмних документів у сфері освіти; синтез різних підходів, спрямованих на підвищення якості знань учнів; порівняння динаміки змін у рівні знань учнів.

Емпіричні методи: проведення педагогічного експерименту; комплексний аналіз та якісна обробка отриманих результатів експериментальної роботи.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження та зроблених на їх основі висновків забезпечується реальними показниками діяльності закладу освіти та безпосередньою участю автора в діяльності з розроблення та апробації кейсів.

***Наукова новизна дослідження*** полягає в такому:

1. Проаналізовано поняття кейс, кейс-технології;
2. Виявлено можливості використання кейс-технології на уроках географії;
3. Розроблено кейси з географії;
4. Дослідним шляхом підтверджено результативність використання кейсів у ході навчання географії.

***Практична значущість дослідження:*** розроблено та реалізовано на практиці кейси для навчання школярів географії.

***Структура та обсяг роботи.*** Магістерське дослідження викладене на 99 сторінках, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Містить 2 таблиці та 4 рисунки.

# РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ

## 1.1. Сутність кейс-технологій у навчанні

Кейс-технологія є сучасною освітньою методикою, яка базується на аналізі проблемних ситуацій. Вона поєднує елементи рольових ігор, проєктних методів і ситуаційного аналізу [39].

Спочатку кейс-технологія була відома як метод кейс-стаді, що бере свій початок у 1920-х роках. Його сутність полягає у використанні описів конкретних ситуацій (з англійської "case" — випадок) для навчання. Учням пропонується аналізувати реальну життєву ситуацію, яка не тільки демонструє практичну проблему, але й вимагає засвоєння певного обсягу знань для її вирішення. Особливістю методу є відсутність єдиного правильного рішення [51].

Як інтерактивний підхід, цей метод здобув визнання серед учнів завдяки можливості проявляти ініціативу, самостійність у засвоєнні теорії та практичних навичок. Крім того, аналіз ситуацій сприяє професійному становленню учнів, формуванню інтересу до навчання та мотивації до саморозвитку [35].

Кейс-метод також можна розглядати як спосіб мислення педагога, що передбачає гнучкість, креативність і розвиток педагогічного потенціалу. Демократизація та модернізація навчального процесу, свобода викладача у виборі підходів, етичність і мотивація до викладацької діяльності сприяють формуванню прогресивного стилю мислення [24].

Дії, описані в кейсі, можуть вимагати осмислення (оцінки наслідків та ефективності) або слугувати основою для пропонування варіантів вирішення проблеми. Незалежно від формату, розробка практичних рішень у кейсі є ефективним інструментом для розвитку професійних навичок учнів [12].

Метод кейсів у його сучасному вигляді вперше було використано під час викладання адміністративних дисциплін у Гарвардській бізнес-школі, яка славиться своїми інноваційними підходами. Хоча термін "ситуація" спершу застосовувався у медицині та праві, у сфері освіти він набув нового значення. На початку ХХ століття в Гарварді лекції почали доповнювати дискусіями, організованими на основі проблемних ситуацій. Учитель презентував проблему, а студенти аналізували її та пропонували різні варіанти вирішення. Перший підручник із ситуаційних вправ був опублікований у 1921 році автором Коуплендом за підтримки декана Гарвардської бізнес-школи Воласа Донама. [28]. Повсюдне поширення методу у світі почалося в 70-80-ті роки. Аналіз ситуацій став використовуватися під час навчання менеджерів, головним чином за економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, насамперед як метод навчання ухвалення рішень. В Україні часів СРСР розвиток методу в проходив дуже суперечливо. З одного боку, використання методу аналізу ситуацій призвело до широкого розповсюдження ігрових і дискусійних методів навчання, але, з іншого боку, тиск ідеології, замкнутий характер системи освіти поступово витісняли метод з аудиторій.

Нова хвиля інтересу до методики кейс-методу або кейс-технологій почалася в 90-х роках. Реформування економіки створило значний попит на фахівців, які можуть діяти в ситуаціях невизначеності та високого ризику, фахівців, які можуть аналізувати та приймати рішення. В університетах України почалося масове оновлення дисциплін і курсів, що викладаються. Менеджмент, маркетинг, політологія, соціологія почали заповнювати освітній процес, несучи із собою розширення числа інтерактивних методів навчання [21]. Зміни, які відбулися в той час багатьма аналітиками, характеризувалися як перехід від класичної до посткласичної освіти. Цей перехід проявився у зміні цілей і цінностей освіти [27]. Історія розвитку кейс-технологій в Україні певною мірою пов'язана з підтримкою міжнародних освітніх фондів і програм [26].



Нині використання кейс-технологій надзвичайно поширене, особливо під час вивчення технічних предметів, управління, а також у бізнес-освіті. Використання кейс-технології не обмежується лише викладанням, цю технологію дуже активно використовують як метод дослідження [5, 22].

Кейс-технологія, на думку більшості сучасних дослідників, являє собою аналіз конкретної ситуації, яка змушує нас підняти пласт набутих знань і застосувати його на практиці [39].

Кейс-технологія - це інтерактивна технологія короткострокового навчання, заснована на реальних або вигаданих ситуаціях, спрямована не стільки на вивчення знань, скільки на формування нових якостей і навичок учнів [50]. Основна мета кейс-технології - розвинути здатність розв'язувати різні проблеми та знаходити їх вирішення, навчитися працювати з інформацією.

На уроках географії кейс-технологія активізує мислення учнів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, залишає учнів віч-на-віч із вигаданими та реальними ситуаціями, що вимагають рішень, часом нестандартних [1].

#### ***Цілі кейс-технологій на уроках географії:***

- поглиблене вивчення предмета географії;
- підготовка до олімпіад з географії, ЗНО/НМТ;
- індивідуалізація освітнього процесу в процесі вивчення географії [33].

Побудова категорійного апарату кейс-технології дає змогу значно підвищити ефективність її використання, а також відкриває можливості для технологічного розвитку навчального процесу. Основними поняттями, що використовуються в тематичних дослідженнях, є поняття «ситуація» та «аналіз», а також їх похідна - «ситуаційний аналіз» [40].

Термін «ситуація» містить кілька семантичних контекстів і може розумітися як певний стан, який містить певні протиріччя та характеризується високим ступенем нестабільності. Ситуація, як правило, має потенціал для зміни, і ці зміни залежать від діяльності людей, залучених у ситуацію.

Ситуація відкрита для людей, які можуть увійти в неї і впливати, а дії людей пов'язані з реалізацією їхніх цілей та інтересів у цій ситуації. Ситуації «з'являються» в таких соціальних системах, де немає жорсткого визначення поведінки, де діють багато сил, між ними існує конкуренція і боротьба. Ось чому метод аналізу ситуацій практично не може існувати у замкнених авторитарних системах, де діяльність визначена і керована, де немає місця плюралізму рішень, вибору і самовизначення людей, які є учасниками ситуації [6, 40].

Ще одна базова категорія кейс-технології - поняття «аналіз». Це поняття можна розглядати як уявне розчленування предмета на частини і як наукове дослідження. Існує багато видів аналізу: системний аналіз, кореляція, факторний аналіз, статистичний аналіз та інші види аналізу; загалом, усі ці типи аналізу можуть бути використані в кейс-технології під час вивчення географії, що значно розширює можливості уроку [18]. Кейс-технологія передбачає зв'язок кількох видів аналітичних дій, можливих в інтерпретації ситуації, що вимагає високого рівня методологічної культури вчителя [53]. Ця технологія допомагає підвищити інтерес учнів до предмету, що вивчається, тобто до географії, крім цього технологія сприяє розвитку у школярів таких якостей як соціальна активність, навички спілкування, навички слухання і правильне вираження своїх думок.

Географічна освіта в основній школі має використовувати потенціал географії як яскравого, захопливого, образного предмета, який дає змогу підносити інформацію максимально доступними для сприйняття сучасними засобами: картографічну (зокрема ГІС, моделювання), ілюстративну (включно з відео, комп'ютерною графікою), та інші. Використання кейс-технології є одним із цих сучасних інструментів, який може поєднувати елементи моделювання, відео, комп'ютерної графіки, текстових файлів [49].

Також особлива увага при визначенні перспектив освітньої діяльності приділяється сучасним педагогічним технологіям, що дозволяють посилити мотивацію до вивчення учнями географії. Використання інноваційних

технологій дає змогу наповнювати процес освітньої діяльності цікавими враженнями, свідомою самостійною роботою учнів, незалежним і творчим пошуком учнів, незалежним і творчим пошуком знань. Використання кейс-технології є одним із цих сучасних інструментів, який може поєднувати елементи моделювання, відео, комп'ютерної графіки, текстових файлів [44].

Метод кейс-технологій використовується в географії для опрацювання та вивчення великого та ілюстрованого обсягу інформації та дає змогу учням самостійно працювати з обсягом додаткової інформації, витягувати необхідні знання. Особливе значення має використання кейс-технології як інструменту для розвитку критичного та проблемного мислення в учнів на уроках географії [8].

Таким чином, на підставі вивченого матеріалу, можна зробити висновки, що кейс-технологія - це не просто інноваційна методика, а технологія, поширення якої є невідривним від змін в сучасному освітньому середовищі, та безпосередньо пов'язана зі змінами у викладанні курсу географії в загальноосвітній школі [38].

Метод кейсів – це сучасна інтерактивна технологія для короткострокового навчання, що засновується на конкретних або уявних ситуаціях, що спрямована не так на отримання, власне, знань, а більше на те, щоб в учнів сформувались нові якості та навички. На уроках географії кейс-технологія стимулює в учнів розвиток аналітичних та комунікативних здібностей. У курсі географії кейс-технології допомагають учням засвоювати великі масиви інформації, розвивати якісне та проблемне мислення та формувати необхідні уміння та навички [36].

Першочерговими поняттями, що застосовуються в кейс-технології, вважаються такі поняття, як «ситуація» та «аналіз», а також похідна від їх взаємодії - «ситуаційний аналіз». Під час викладанні шкільної географії ситуаційний аналіз використовується особливо часто при вивченні різноманітних подій і явищ, що стосуються географії, наприклад, всесвітніх катастроф чи змін у земній поверхні тощо [4].

Кейс-технологія спрямована не стільки на розвиток конкретних знань, скільки на формування стійких навичок, а також на розвиток загального інтелектуального та комунікативного потенціалу учня і вчителя. Використання кейс-технології в курсі географії також актуальне завдяки використанню комп'ютерної графіки, відео та аудіозаписів, використання технологій 3D-моделювання.

Отже, резюмуючи вищевикладене, вважаємо, що в організації освітньої діяльності відбувається швидке поширення case-методу та кейс-технологій, у тому числі у викладанні курсу географії в загальноосвітній школі. Застосування кейс-технологій у курсі географії має свої особливості, які необхідно розглянути більш детально.

## **1.2. Дидактичні особливості та принципи застосування кейс-технологій у курсі географії**

В умовах сучасної школи методологія викладання переживає складний період, пов'язаний зі зміною цілей освіти, впровадженням нових стандартів освіти, що засновані на системно-діяльнісному підході. Ці обставини вимагають нових педагогічних досліджень у сфері методів викладання предметів, пошуку інноваційних засобів, форм і методів навчання і виховання, пов'язаних із розробкою та впровадженням сучасних освітніх та інформаційних сучасних освітніх та інформаційних технологій у навчальний процес. Кейс-технологія як форма організації сучасного уроку здатна допомогти розв'язати багато проблем [2, 13].

Курс географії не залишився осторонь проблем сучасної освіти. Нині географія являє собою комплекс фундаментальних географічних наук, які займаються дослідженнями, знаходженням географічних законів і прогнозуванням. Географія заснована на сучасних супутникових, геоінформаційних системах, системах зондування Землі, методах аналізу в природній і соціальній сферах, які можна і необхідно використовувати для нових освітніх технологій, наприклад кейс-стаді [37].

Цінність шкільної географії полягає в тому, що географія є єдиним шкільним предметом світоглядного характеру, який формує в учнів комплексне, системне та соціально орієнтоване уявлення про Землю як про планету людей. Географія також є єдиним предметом, який знайомить дітей з територіальним підходом як особливим методом наукового пізнання. При регулярному застосуванні методів кейс-технології, школяр не тільки краще засвоїть географічну картину світу, а й розвине власне ставлення до неї більш глибоко [39].

Географія посідає унікальне місце серед наук, відіграючи роль свого роду «моста» між природничими і суспільними науками. Цінність географічних знань у формуванні особистості дає змогу сформулювати загальну мету географічної освіти, що полягає в оволодінні учнями повною системою географічних знань і навичок. географічних знань і навичок, а також можливостями їх застосування в різних життєвих ситуаціях. Застосування кейс-технологій на уроках географії допоможе підкреслити, цей більш тонкий міжпредметний зв'язок. [14].

Однією з особливостей географії є можливість застосування для її вивчення різноманітних сучасних форм, методів та педагогічних технологій. Робота з обсягами друкованої та наочної інформації, контурні карти й атласи передбачає приділення особливої уваги використанню кейс технологій, за допомогою яких вивчення географічних явищ і проблем стає більш захопливим для школярів, збільшуючи їхню мотивацію до вивчення предмета «Географія».

Що стосується сьогодення і ролі географічної освіти школярів, то завдання, яке здатне створити умови для функціонування середовища, що сприяє формуванню компетентностей учнів виходить на перший план. Виконання цього завдання можливе за посередництвом інноваційних освітніх технологій, зокрема й кейс-технологій.

Першочергове завдання кейс-технологій в курсі географії - це підготовка школярів до вирішення складних проблем, які часто неможливо розв'язати

традиційним способом. Кейс активує в учнів аналітичні здібності, дає поштовх до розвитку інформаційних та комунікативних компетенцій, максимально наближає учнів до реальних життєвих ситуацій [33].

Можемо відзначити основні переваги кейс-технології [33]:

- група працює в одному проблемному полі. Наприклад, кейси в додатках А-Д, оскільки скрізь іде робота в групах, а потім відбувається обмін результатами між групами, що забезпечує охоплення теми повністю;
- застосовується групування інформації, що нівелює ступінь невизначеності, коли є дефіцит часу, що можемо побачити, переглянувши кейс у додатку Г, за темою: «Субрегіони Африки»;
- використання принципів проблемного навчання. Наприклад, кейс у додатку Д «Україна в системі глобальних економічних відносин»;
- учні отримують не просто знання, а можливість якнайглибшого розуміння теоретичних аспектів. Наприклад, під час вивчення кейсів у додатках А, Б, Г можна зрозуміти причини, з яких відбулося виділення субрегіонів із їх загальної географічної площини;
- можливість створення нових дієвих робочих шаблонів. Наприклад, кейс за темою: «Субрегіони Азії» (додаток Б). Виконання завдань у форматі репортажів і віртуальних мандрівок, роблять подання матеріалу цікавішим, спираючись на «звичайні» факти;
- вироблення навичок найпростіших узагальнень. Наприклад, під час вивчення кейси 1,2,4 у додатках - засвоюються принципи узагальнення країн всередині субрегіону.

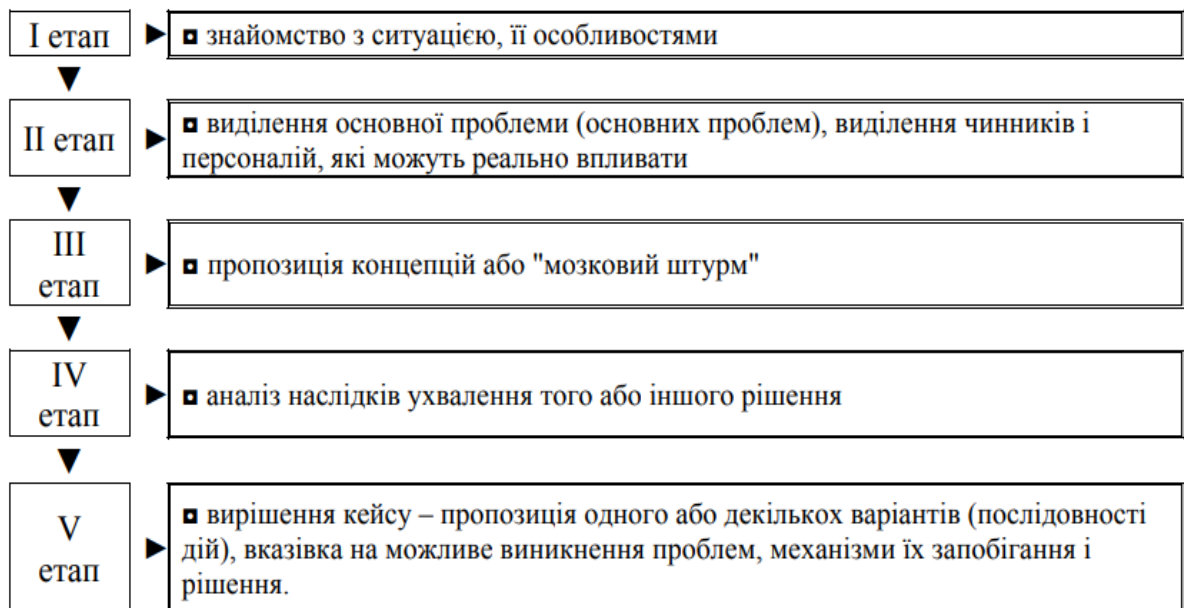
Педагогічний потенціал кейс-технології в курсі географії набагато більший, ніж у традиційних методів навчання. Тут, і викладач, і той, хто навчається, постійно взаємодіють один з одним, вибираючи форми поведінки, мотивуючи свої дії та аргументуючи їх моральними нормами [33].

Наявність у структурі кейс-технології суперечок, дискусій, аргументації досить сильно тренує учасників обговорення, вчить дотримання норм і правил спілкування. Однак у цьому випадку зростає навантаження на викладача, який

має бути достатньо емоційним протягом усього процесу навчання на уроці географії, розв'язувати й не допускати конфліктів, створювати обстановку співпраці та конкуренції одночасно, і найголовніше, забезпечувати дотримання особистісних прав учня [25].

Під час роботи над конкретним випадком (кейсом) учні не перебувають у пасивній ролі отримувача інформації, а стоять у центрі процесу розв'язання проблеми завдяки обраній формі роботи в групах. Процес прийняття рішень організовано інтерактивно. Як правило, групи розбиваються на дрібніші й активніші підгрупи, наприклад по 4-6 осіб. В таких невеличких групах ознайомлюються зі змістом даного кейса та готують пропозиції, які повинні посприяти вирішенню тієї чи іншої проблеми, які потім обговорюються повним складом групи [10].

Можна виділити такі етапи в роботі учнів (групи) з кейсом під час використання методу кейсів під час вивчення географії (рис. 1.1) [33]:



**Рис.1.1. Етапи вирішення кейсів.**

1 етап – ознайомлення певною географічною ситуацією, вивчення її особливостей;

2 етап – визначення головної географічної проблеми чи проблем, обговорення вибору осіб, які можуть реально змінити ситуацію на краще;

3 етап – вибір тем для «мозкового штурму»;

4 етап – обговорення прийняття рішення та його наслідків;

5 етап - розв'язання кейса – вибір певного алгоритму дій, відсилка до першочергових географічних проблем, шляхи їх вирішення та механізми запобігання.

Під час вивчення географії використовуються такі види кейс-технології: обговорення, моделювання і відтворення ситуації, інформативний кейс у вигляді тексту із використанням певних термінів і понять, перевірка результатів навчання тощо.

Під час організації активного обговорення за матеріалом проблемного кейса важливими елементами виступають вміння та навички учнів, досвід педагога в організації дискусій [20].

Під час обговорення учитель звертає увагу учнів на ту чи іншу інформацію в тексті кейса, спонукає учнів до відповідей. Під час дискусії вчитель контролює її напрямок, домагаючись участі кожного учня; він може і завершити дискусію аналізом знайденого учнями рішення. Цей тип кейса, підходить для теми: «Україна в системі глобальних економічних відносин», у шкільному курсі географії.

Під час проведення навчального заняття на основі кейса, можна застосовувати додаткові варіанти роботи учнів. У 5-6 класах учні можуть змодельовати та програти поведінку учасників, описати перелік окремих чинників, ознак, змісту елементів суперечностей, мотиваційних установок дій суб'єктів даної події. даної події. У старших класах - організувати дискусію, «мозковий штурм», наукову суперечку, підготуватися і провести дебати щодо ключових, але розбіжних рішень [11]. Наприклад, у 5 і 7 класах учні можуть відтворити ситуацію географічних відкриттів. А в 10 класі, вивести й обґрунтувати вихід із кризової ситуації країни чи регіону.

На рівні формування знань і розуміння можна застосувати інформаційний кейс-текст, із включенням уживаних термінів і понять, формул і правил як на уроці, так і для самостійної роботи учнів. Даний тип кейсів буде



добре підходити, як для початкової географічної освіти, так і для старших класів. Наприклад, кейс з умовними позначеннями, під час вивчення плану місцевості та кейс із поняттями та статистикою, при вивченні господарства, відповідно.

Останнім часом кейс-технологію використовують під час перевірки результатів навчання з географії. Учні отримують індивідуальний кейс перед заліком, аналізують його та надають тому, хто перевіряє, звіт із відповідями на поставлені запитання. Такий тип кейса буде актуальним після проходження субрегіонів частин світу.

Діяльність учителя під час використання кейс-технології на уроках географії зводиться до[33]:

- ✓ створення кейса або використання готового;
- ✓ розділення класу на невеликі групи (4-6 осіб);
- ✓ ознайомлення учнів із певною ситуацією, оцінювання їх вибору та прийняття рішення щодо проблеми, термінами вирішення задач.

Під час організації роботи з кейсом на уроці необхідно звернути увагу на організаційну діяльність педагога, та поділяється на етапи:

*Перший етап* - творча робота щодо створення кейса та аналітичний супровід, організація методичного забезпечення запланованого уроку. Даний процес відбувається поза межами навчальної аудиторії та складається з науково-дослідницької та методичної роботи вчителя. Коли вчитель підбирає наявний матеріал чи створює новий, дуже важливо повністю оновити наявний текст:

По-перше, важливо визначити відповідний обсяг тексту для кейса. Для учнів 5–7 класів він має бути не більшим за 0,5–1 сторінку. Старшокласникам доцільно пропонувати кейси обсягом 3–7 сторінок, які включають від 2 до 5 змістовних проблемних частин.

По-друге, кейс може містити коротке вступне або додаткове пояснення від учителя.

По-третє, з тексту кейса необхідно вилучити будь-який аналіз проблеми, пояснення причин подій, опис заходів для їх вирішення, а також оціночні судження (якщо аналіз таких оцінок не є обов'язковим). Основне — чітке та відкрите представлення проблеми через перелік дій учасників події.

Ключове завдання кейс-технології — виявлення та аналіз проблемної ситуації, що дозволяє знайти шляхи та методи її вирішення. Кейс може бути доповнений додатками, які містять додаткову інформацію, список літератури для поглибленого вивчення питання або тематичні Інтернет-ресурси. Обов'язковим елементом кейса є запитання або завдання для роботи з текстом.

Другий етап — робота вчителя в класі. Учитель виступає зі вступним і завершальним словом, організовує роботу в малих групах і дискусію, підтримує конструктивний настрій у класі та оцінює внесок учнів в аналіз ситуації.

Третій етап — аналіз і рефлексія спільної діяльності. На цьому етапі учитель підводить підсумки, аналізує процес обговорення та завершує дискусію.

Застосування кейс-технології на уроках географії може мати різні варіанти реалізації, залежно від цілей і особливостей навчального процесу. Розглянемо кілька варіантів. Для створення проблемної ситуації кейс роздають учням перед лекцією, вивченням навчального матеріалу, вивченням наскрізної теми. Даний текст є основою проблемної ситуації, актуалізації наявних знань, їх систематизації та визначення точок мотивації на майбутній навчальний матеріал. Цей варіант тісно пов'язаний із методом «Знаю - хочу дізнатися - дізнався нове». Такі кейси можна використовувати під час вивчення населення в середній і старшій шкільній ланці.

Кейс може бути використаний і для самостійного вивчення теми. У цьому варіанті він має бути не тільки максимально об'ємним, а й враховувати психолого-вікові можливості учнів [42]. Це можливо під час вивчення компактною події, невеликої теми, історії наукового відкриття чи закону. Запитання мають бути як за змістом кейса, так і за змістом тексту навчального

посібника. У цьому варіанті параграф підручника слід вважати додатковим матеріалом, поряд з іншими джерелами з книг або перелічених учителем ресурсів Інтернету. Прикладом такого типу кейса, може слугувати кейс про субрегіони частин світу в 10 класі. Або кейс, спрямований на вивчення економічних районів України в 9 класі.

Текст кейс-ситуації може бути розданий учням для зіставлення й аналізу досліджуваного питання, проблеми в інтеграції з лекцією, розповіддю вчителя як на початку заняття, так і попередньо - для роботи вдома. Такі кейси будуть актуальні під час вивчення країн, що пройшли або перебувають у кризовій ситуації. Наприклад, тема: «Україна в геополітичному вимірі» в 10 класі [19].

У процесі роботи учні відпрацьовують у групах зміст проблемної ситуації, причинно-наслідкові зв'язки, висновки, відповіді, розв'язання проблем. Далі йде вироблення спільної позиції, оформлюється текст виступу від групи, відбувається захист позиції в її відкритому обговоренні. Якщо намітилися два самостійних рішення або діаметрально протилежні позиції (за типом «Так» - «Ні»), то цілком резонним буде вийти на наступний етап у формі публічних дебатів. Як і в інших випадках публічних презентацій, у класі формується третейське журі (експертна група). Експерти аналізують виступи, аналіз проблемної ситуації, варіанти і способи розв'язання проблеми, ефективність ораторського мистецтва, логічність доказів, відповіді на запитання та коректність поведінки.

Обов'язковою є також рефлексія на тему, розв'язану спільно проблему та набуті способи діяльності, вміння та навички. Подібний кейс добре буде реалізовано за допомогою ділової гри, в якій кожна група учасників є або представниками якоїсь країни, або представниками міністерств усередині країни.

Слід зазначити, що важливими складовими кейс-технології є її використання адекватно завданням загального цілепокладання у формуванні компетентностей учнів. Зі старшими учнями цілком можливий вихід на рівень розроблення кейсів з досліджуваних або додаткових питань і проблем у межах

регіонального компонента освіти, проектної діяльності. Підсумком роботи учнів стає авторський дослідницький продукт, відпрацювання комунікативної компетентності, формується здатність проектування своєї діяльності, прийняття самостійних рішень у позанавчальних ситуаціях на основі предметних і надпредметних знань та вмінь.

*Таким чином, кейс-технології в курсі географії* сприяють розвитку таких умінь:

1. Аналітичні уміння:

- аналізувати географічні явища, процеси та ситуації;
- виявляти причинно-наслідкові зв'язки між природними, соціальними та економічними явищами;
- порівнювати та оцінювати альтернативні рішення в конкретних географічних умовах.

2. Критичне мислення:

- формулювати власну позицію на основі аналізу фактів;
- визначати сильні та слабкі сторони запропонованих рішень;
- оцінювати достовірність джерел інформації.

3. Комунікативні навички:

- працювати в команді, обмінюватися ідеями та аргументувати свою точку зору;
- публічно представляти результати аналізу;
- вести дискусію та дотримуватися етичних норм спілкування.

4. Практичні вміння:

- використовувати географічні карти, статистичні дані та інші джерела інформації;
- застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для пошуку й аналізу географічних даних;
- моделювати та прогнозувати географічні ситуації.

5. Творчі здібності:

- генерувати нові ідеї для вирішення проблем;

- розробляти нестандартні підходи до вивчення географічних процесів;
- інтегрувати знання з різних дисциплін для глибшого розуміння теми.

#### 6. Рефлексивні уміння:

- оцінювати результати власної діяльності та діяльності команди;
- робити висновки щодо ефективності застосованих методів вирішення проблеми;
- планувати шляхи покращення власних навчальних досягнень.

Завдяки таким умінням кейс-технології роблять вивчення географії більш практично орієнтованим, сприяють формуванню комплексного бачення світу та готують учнів до вирішення реальних проблем.

#### ***Кейс-технології допомагають:***

- ✓ зрозуміти, що найчастіше не буває одного єдино правильного рішення;
- ✓ виробити впевненість у собі та у своїх силах, відстоювати свою позицію та оцінювати позицію опонента;
- ✓ сформувані стійкі навички раціональної поведінки та проектування діяльності в життєвих ситуаціях.

Отже, як особливості використання кейс-технологій у курсі географії визначаємо: можливість роботи групи на єдиному проблемному полі; використання структурованої інформації, що знижує ступінь невизначеності в умовах ліміту часу; використання принципів проблемного навчання; можливість отримання учнями не тільки знання, а й глибокого розуміння теоретичних концепцій; можливість створення нових теоретичних концепцій; можливість створення нових продуктивних стереотипів діяльності; вироблення навичок найпростіших узагальнень.

### **1.3. Види та структура кейсів, що використовуються на уроках географії**

Історія використання кейс-технологій в освітньому процесі налічує не одне десятиліття. процесі налічує не одне десятиліття. За цей час дослідники

виділили різні класифікації кейсів. Класифікація кейсів може проводитися за різними ознаками.

Одним із поширених підходів до класифікації кейсів є оцінка їхньої складності. У межах цього підходу виділяють такі види кейсів [23]:

- ілюстративні навчальні ситуації – кейси, спрямовані на навчання учнів алгоритму прийняття рішень у певних умовах за допомогою практичного прикладу. Наприклад, кейс із аналізу географічного об'єкта допомагає зробити правильний висновок про стан сталого розвитку освіти.

- навчальні ситуації з формулюванням проблеми – кейси, що містять опис ситуації та чітке формулювання проблеми. Їхньою метою є аналіз ситуації та самостійне прийняття рішень щодо вирішення зазначеної проблеми. Наприклад, кейс з теми глобальних економічних відносин (додаток Д).

- навчальні ситуації без формулювання проблеми – кейси, у яких описуються складніші ситуації, де проблема не сформульована однозначно, а представлена через статистичні дані, думки громадськості чи висновки органів влади. Мета таких кейсів – самостійно виявити проблему та запропонувати шляхи її вирішення, спираючись на аналіз доступних ресурсів. Наприклад, кейси, пов'язані з балансом в електроенергетиці чи ресурсах (див. заняття 3, 5 у додатках).

- прикладні вправи – кейси, що описують конкретну ситуацію та пропонують пошук шляхів виходу з неї. Їхня мета – знаходження рішень для подолання проблеми. Наприклад, кейси, які стосуються тем, пов'язаних із населенням.

Кейси можна класифікувати відповідно до цілей і завдань навчального процесу. У цьому контексті виділяють такі типи кейсів [23]:

- кейси для навчання аналізу та оцінювання. Наприклад, кейси, що демонструють взаємозв'язок рельєфу та тектоніки, природи країни з її економіко-географічним положенням, населення з господарською діяльністю.

- кейси для навчання вирішення проблем і прийняття рішень. Їх тематика може включати екологічні, продовольчі чи економічні проблеми.
- кейси, що ілюструють проблему, рішення або концепцію. Наприклад, кейси, присвячені кліматичним особливостям (див. додатки Б, Г).

Щодо кейсів, які застосовуються на уроках географії, дослідники виділяють такі види [25]:

1. Практичні кейси. Вони відображають реальні життєві ситуації. Основна мета таких кейсів – детальний аналіз конкретної ситуації для тренування учнів, закріплення знань і навичок, прийняття рішень. Практичні кейси мають бути максимально наочними, деталізованими і спрямованими на розвиток здатності до оптимальної діяльності. Наприклад, кейси з вивчення гірських порід і мінералів.

2. Навчальні кейси. Вони створені з освітньою метою, де головними є навчальні та виховні завдання. Такі кейси можуть бути частково умовними, зібраними з різних життєвих деталей для формування загального підходу до аналізу ситуацій. Вони допомагають учням бачити типове в подіях і використовувати аналогії. Наприклад, навчальні кейси використовуються для вивчення клімату чи природних особливостей регіонів (додатки Б, Г).

3. Науково-дослідницькі кейси. Цей тип кейсів спрямований на дослідницьку діяльність. Вони є моделями для отримання нового знання про ситуацію або поведінку в ній. Характерними рисами є опис реальної проблеми, альтернативність вирішення, колективна робота над рішенням і відсутність авторської оцінки. Для створення таких кейсів можна використовувати матеріали з літератури, публіцистики, газет, журналів чи новинних публікацій. Особливу роль відіграють кейси на основі біографій видатних осіб або інформації про місцеві підприємства та компанії. Наприклад, такі кейси можуть стосуватися історії освоєння або дослідження певних територій. Основна типологізація конкретних ситуацій у кейсах підрозділяється таким чином [37]:

Кейси класифікують за такими критеріями:

- за типом отримуваного результату:

1. Проблемні кейси. Їх результатом є визначення та формулювання основної проблеми, а також оцінка складності її вирішення.

2. Проєктні кейси. У цьому випадку результатом є створення програми дій для вирішення проблем, описаних у кейсі. Такі кейси підходять для тем, пов'язаних із екологією, розміщенням смітєвих або очисних споруд.

- за джерелом інформації:

- кейси можуть базуватися на описах реальних ситуацій, взятих із практичного досвіду, або на вигаданих умовних ситуаціях, розроблених викладачем із дидактичною метою. Наприклад, кейси, пов'язані з кліматичними особливостями, можуть бути як реалістичними, так і типово змодельованими.

- за суб'єктом подання інформації:

- інформація про ситуацію може бути представлена вчителем, учнем або навчальною групою, яка обирає цікавий для неї випадок для аналізу й прийняття рішення. Наприклад, кейс «Субрегіони Азії» (див. додаток Б).

- за дидактичною основою:

- кейси, що розглядають актуальні для учнів практичні проблеми, можуть мати особистісний характер. Наприклад, вивчення рідного краю або його визначних місць із метою організації подорожі. Такі кейси особливо доречні під час вивчення регіонального курсу географії або тем 8-9 класів. [12].

У більш детальній класифікації кейси поділяються на такі види:

- за типом дослідницької стратегії:

1. Розвідувальні кейси. Їх мета – визначення попередніх гіпотез і уточнення питань дослідження. Наприклад, кейси, що досліджують взаємозв'язок рельєфу, тектоніки та корисних копалин, як у 7 класі, так і під час вивчення тектонічних структур України у 8 класі.



2. Описові кейси. Призначені для отримання інформації, яка забезпечує повний опис об'єкта з усіма кількісними та якісними характеристиками. Наприклад, кейси з вивчення населення України або світу, а також субрегіонів (додатки А, Б, Г).

3. Пояснювальні кейси. Орієнтовані на аналіз причинно-наслідкових зв'язків, що дозволяє пояснити явища чи процеси. Наприклад, кейси про природні комплекси та їх відмінності у 7 класі.

- за застосуванням:

1. Ілюстративні кейси. Використовуються для наведення практичних прикладів. Наприклад, кейси з роботи з планом і картою у 5-6 класах.

2. Дослідницькі кейси. Спрямовані на детальне вивчення конкретних ситуацій, наприклад, дослідження природи рідного краю або глобальних екологічних проблем, які можуть розглядатися в регіональному курсі географії.

3. Навчальні кейси. Призначені для підвищення ефективності навчального процесу, пояснення явищ, їх особливостей у реальному житті, а також для розвитку компетенцій у вирішенні життєвих ситуацій. Використання таких кейсів включає як індивідуальну, так і групову роботу учнів.

Ця класифікація дозволяє обрати тип кейсу відповідно до навчальних завдань і особливостей освітнього процесу.

Кейси, що розглядаються за обсягом, бувають таких розмірів [51]:

- міні-кейс. Наприклад, кейс: «Природні зони» в курсі географії 7 класу;
- кейс середніх розмірів. Наприклад, кейс: «Природні зони України» у курсі географії 8 класу;
- макро-кейс. Наприклад, кейс: «Природа України» в курсі географії 8 класу.

За структурним наповненням розрізняють:

- одиничний кейс - кейс, що є самостійним дослідженням якогось явища. Наприклад, кейс, у курсі географії 7 класу, на тему: «Народи та релігії світу»;
- множинний кейс - комплекс кейсів, об'єднаних спільними дослідницькими завданнями. Наприклад, кейси, пов'язані з вивченням країн і народів світу в 7 класі.

На рисунку 1.2. можемо побачити ще один вид поділу кейсів за структурою [55].



*Рис. 1.2. Типи кейсів за структурою*

Кейси можуть бути представлені у різних форматах, зокрема у вигляді аналітичної довідки, звіту, розповіді, есе, журналістського розслідування, презентації та інших форм подання матеріалу.

Представлення результатів кейса, або його презентація, є важливою складовою кейс-технології. Вміння публічно демонструвати інтелектуальний продукт, акцентувати на його перевагах і можливостях ефективного застосування, а також витримувати критику, є цінною навичкою для учня. Презентація допомагає розвивати особистісні якості, такі як впевненість,

наполегливість, цілеспрямованість і гідність, а також сприяє формуванню навичок публічного виступу і створення власного іміджу [54].

Публічна (усна) презентація передбачає представлення результатів кейса перед аудиторією, розвиваючи навички публічної діяльності та участі в дискусіях. Водночас такий формат має короткочасний вплив, що може ускладнювати сприйняття й запам'ятовування матеріалу. Для успіху публічної презентації важливо враховувати емоційний настрій промовця. Однією з її переваг є гнучкість: оратор може адаптувати свій стиль і зміст матеріалу відповідно до ситуації.

Непублічна презентація має менший ефект, але має високу навчальну цінність. Вона зазвичай представлена у вигляді підготовки звіту про виконання завдання. Такий формат стимулює розвиток навичок точного формулювання думок, підготовки чітких і акуратних текстів, перевірки розрахунків та уникнення помилок.

Підготовка письмового аналізу кейса схожа на усну презентацію, але письмові звіти зазвичай є більш структурованими та деталізованими. Основне правило письмового аналізу полягає в уникненні простого копіювання тексту кейса: інформація має бути викладена в осмисленому, переробленому вигляді. Найважливішим при цьому є власний аналіз поданого матеріалу, його відповідна інтерпретація та зроблені висновки чи пропозиції.

Як письмовий звіт-презентація, так і усна презентація результатів аналізу кейсів може бути індивідуальна та групова. Це залежить від складності та обсягу завдань. Індивідуальна презентація формує відповідальність, зібраність, волю; групова - аналітичні здібності, вміння узагальнювати матеріал, системно бачити проєкт. Для подання кейсів у методичній літературі немає певного стандарту. Як правило, кейси подаються в друкованому вигляді або на електронних носіях, однак включення до тексту фотографій, діаграм, таблиць робить його більш наочним для учнів. З друкованою інформацією або з інформацією на електронних носіях легше працювати й аналізувати її, ніж інформацію, подану, наприклад, в аудіо- чи відео-варіантах; обмежені

можливості багаторазового інтерактивного перегляду можуть призвести до спотворення інформації та помилок [50].

Останнім часом популярним стають мультимедіа представлення кейсів. Можливості мультимедіа представлення кейсів поєднують у собі переваги текстової інформації та інтерактивного відеозображення. Цікавим є досвід застосування мультимедіа- та відеокейсів. Вони образні, яскраві, дають змогу на практиці здійснювати компетентнісний підхід, і загалом збагачують зміст дисципліни [45].

Структура будь-якого кейса містить у собі такі елементи:

- ✓ контекст (значущі дані про навколишні фактори);
- ✓ випадок (це певна річ, яка нас цікавить, і як вона пов'язана з питанням дослідження);
- ✓ факти (об'єктивна інформація);
- ✓ рішення (варіативна частина кейса, яка може містити рефлексію, коментарі, сценарій).

Для розробки кейса вчителю необхідно дотримуватися структури та послідовності типових кроків:

- визначення теми та питання дослідження;
- вибір об'єкта дослідження - конкретної ситуації;
- планування кейс-дослідження, збір та аналіз матеріалу;
- пошук рішення, обговорення можливих сценаріїв подальшого розвитку ситуації;
- опис і редагування кейса;
- презентація кейса.

Зазвичай кейси готують у пакеті, що включає в себе:

1. Вступний кейс (відомості про наявність проблеми, ситуації, явища; опис меж розглядуваного явища).
2. Інформаційний кейс (обсяг знань з якої-небудь теми або проблеми, викладений з тим чи іншим ступенем детальності).

3. Стратегічний кейс (розвиток уміння аналізувати середовище в умовах невизначеності та розв'язувати комплексні проблеми з прихованими детермінантами).

4. Дослідницький кейс (аналогічний до групових або індивідуальних проєктів, результати аналізу певної ситуації подаються у формі викладу).

5. Тренінговий кейс (спрямований на уточнення та більш повне освоєння вже використаних раніше інструментів і навичок - логічних тощо).

Отже, класифікація кейсів може здійснюватися за різними ознаками: за складністю, за цілями і завданнями навчання, за обсягом, за типом одержуваного результату, за джерелом інформації, за дидактичною підставою, за типом дослідницької стратегії; за застосування; за структурним наповненням тощо.

Структура кейса зазвичай включає такі елементи:

- ✓ передмова - це вступна частина кейсу, яка містить загальну інформацію про нього. У ній можуть бути представлені такі елементи: резюме, стислий виклад основного змісту, вихідні дані, терміни, ключові аспекти, питання для аналізу та зміст.
- ✓ основна частина - ця частина містить основний матеріал кейса: опис контексту, подій, фактичних даних і рішень.
- ✓ післямова - завершальна частина кейса, яка може бути представлена у варіативному форматі. Вона містить додаткову інформацію, що допомагає глибше зрозуміти суть кейса. Тут можуть бути зібрані: база даних, додатки, посилання, бібліографія та інші ресурси. Для створення кейсу вчитель має враховувати мету і завдання майбутнього уроку, загальну концепцію курсу географії, вікові та психологічні особливості учнів, а також чітку послідовність дій, необхідних для його розробки.

## **Висновки до 1 розділу**

Проблема використання кейс-технологій є досить актуальною на сьогоднішній день і потребує більш актуальною на сьогоднішній день і потребує більш пильного вивчення у межах предметного курсу.

Кейс-технологія – це інтерактивна технологія для короткострокового навчання на основі реальних або вигаданих ситуацій, спрямована не стільки на освоєння знань, скільки на формування в учнів нових якостей і вмінь. Кейс активізує учнів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, залишаючи учнів наодинці з реальними ситуаціями.

Як особливості використання кейс-технологій у курсі географії визначаємо: можливість роботи групи на єдиному проблемному полі; використання структурованої інформації, що знижує ступінь невизначеності в умовах ліміту часу; використання принципів проблемного навчання; можливість отримання учнями не тільки знання, а й глибокого розуміння теоретичних концепцій; можливість створення нових теоретичних концепцій; можливість створення нових продуктивних стереотипів діяльності; вироблення навичок найпростіших узагальнень.

Види кейсів класифікуються за різними ознаками: за складності, за цілями і завданнями навчання, за обсягом, за типом одержуваного результату, за джерелом інформації, за дидактичною підставою, за типом дослідницької стратегії; за застосуванням; за структурним наповненням тощо.

При розробці кейса вчитель повинен враховувати мету та завдання уроку або курсу географії, а також вікові й психологічні особливості учнів. Важливо дотримуватися чіткої послідовності дій під час створення кейса для забезпечення його ефективності.

## РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ

### 2.1. Підготовка кейсів для уроків географії

Підготовка кейсів для уроків географії для старших класів включає кілька важливих етапів [33]:

#### *1. Вибір тематики кейсів*

- екологічні питання: можна охопити теми зміни клімату, забруднення навколишнього середовища, охорони біорізноманіття, управління природними ресурсами тощо;
- соціальні аспекти: такі кейси можуть висвітлювати урбанізацію, міграційні процеси, нерівність між регіонами, демографічні зміни.
- економічні фактори: сюди відносяться дослідження глобалізації, торговельних зв'язків, розвитку інфраструктури, впливу на місцеву економіку тощо.

Тематика має бути актуальною та відповідати програмі, стимулювати критичне мислення учнів і мотивувати до обговорення.

*2. Збір та аналіз реальних даних.* Для створення кейсів можна використовувати:

- екологічні показники: дані про забруднення води, повітря, викиди CO<sub>2</sub>, статистику природоохоронних заходів;
- соціальні дані: демографічні показники, рівень освіти, показники здоров'я, соціальні стандарти;
- економічна інформація: рівень ВВП, показники зайнятості, рівень бідності, фінансова доступність послуг.

Дані можна брати з офіційних джерел, таких як статистичні агенції, платформи для відкритих даних, наукові дослідження, або спеціальні геоінформаційні системи (ГІС), які надають доступ до картографічних і просторових даних.

### ***3. Підготовка завдань для учнів***

- ✓ аналіз даних: учні аналізують надані показники та роблять висновки щодо ситуації в регіоні;
- ✓ розробка рішень: завдання можуть містити пропозицію способів вирішення екологічної або соціальної проблеми;
- ✓ дискусія та презентація: учні можуть працювати в групах, обговорюючи різні аспекти кейсу, та представляти свої ідеї перед класом.

### **4. Оформлення кейсів**

Для кращого засвоєння інформації важливо структурувати кейс у вигляді:

- вступної частини (опис проблеми);
- аналізу даних (із графіками або картами);
- завдань для роботи над кейсом;
- запитань для дискусії.

### **5. Розробка інструментів для оцінки**

Необхідно передбачити інструменти для оцінки результатів роботи над кейсом: можна використовувати рубрики, які оцінюють критичне мислення, обґрунтованість рішень, креативність тощо.

Розглянемо приклад кейсу для учнів 10 класу на основі реальних даних, який включає екологічні, соціальні та економічні аспекти. Цей кейс буде сфокусовано на проблемі забруднення річки в регіоні.

***Кейс: "Забруднення річки Дністер і його вплив на екосистему та громади"***

#### **1. Опис ситуації.**

Річка Дністер є важливим джерелом питної води, а також забезпечує потреби сільського господарства, промисловості та рекреації в регіоні. Проте останнім часом рівень забруднення річки збільшився через промислові викиди, сільськогосподарські стоки та інші антропогенні фактори. Це впливає



на якість води та здоров'я екосистеми, що, у свою чергу, має наслідки для населення та економіки.

## **2. Дані для кейсу.**

Учням пропонується проаналізувати реальні дані, які можна отримати з офіційних джерел (наприклад, дані Державного агентства водних ресурсів або еко-моніторингових порталів):

- рівень забруднення води в річці (наприклад, концентрації нітратів, фосфатів, важких металів);
- дані про індустріальні зони та сільськогосподарські угіддя вздовж річки, які є потенційними джерелами забруднення;
- інформація про захворюваність серед місцевого населення, особливо хвороби, пов'язані з якістю питної води;
- економічні показники, пов'язані з рибальством, рекреацією та туризмом у зоні річки.

## **3. Завдання для учнів**

Завдання кейсу можна поділити на кілька етапів:

### *Етап 1. Аналіз даних:*

- проаналізуйте рівень забруднення води та визначте основні джерела забруднення;
- визначте, як рівень забруднення може впливати на здоров'я населення та екосистему регіону.

### *Етап 2. Розробка рішень:*

- розробіть пропозиції для покращення ситуації, враховуючи можливості очищення води, контроль над забруднювачами, зменшення сільськогосподарських стоків;
- запропонуйте заходи для підвищення обізнаності місцевого населення про вплив забруднення та важливість захисту водних ресурсів.

### *Етап 3. Дискусія та презентація:*

- обговоріть у групах: як забруднення впливає на економіку регіону, туризм та можливість рекреації? Які довгострокові наслідки це може мати?
- підготуйте презентацію з вашими висновками та пропозиціями для захисту річки від подальшого забруднення.

#### *4. Запитання для обговорення:*

Як можна зменшити забруднення річки, не завдаючи шкоди економічній діяльності в регіоні?

Які інноваційні підходи можуть допомогти вирішити проблему забруднення?

#### *5. Очікувані результати:*

- ✓ учні зрозуміють значення екологічних даних для аналізу проблем забруднення;
- ✓ діти розвинуть навички аналізу причинно-наслідкових зв'язків між забрудненням і його наслідками для здоров'я людей та економіки;
- ✓ школярі навчаться формулювати пропозиції для розв'язання екологічних проблем.

Цей кейс також можна адаптувати до роботи з геоінформаційними системами (ГІС), щоб учні візуалізували джерела забруднення та зони його поширення.

## **2.2. Організація навчального процесу з використанням кейсів**

Методика проведення уроків із застосуванням кейсів передбачає структуровану організацію навчального процесу, де основна увага зосереджена на аналізі реальних ситуацій та розробці рішень. Такий підхід стимулює активність учнів та розвиває їхнє критичне мислення. Для вчителя важливо підібрати кейси, що відповідатимуть рівню знань і інтересам учнів, адже це сприятиме активній роботі, також забезпечити підтримку для учнів, які можуть мати труднощі з аналізом кейсу, надаючи додаткові підказки або

джерела інформації, заохочувати учнів до самостійного пошуку інформації та креативності в розробці рішень [9].

Методика проведення кейсів у навчальному процесі робить уроки динамічнішими, цікавішими й наближає знання до реального життя, що є важливим етапом у формуванні в учнів практичних умінь та навичок [35].

Організація навчального процесу з використанням кейсів на уроках географії в старших класах включає кілька ключових етапів, які допомагають учням глибше зрозуміти тему через аналіз реальних ситуацій. Цей підхід стимулює критичне мислення, формує навички аналізу даних та прийняття рішень.

#### ***Особливості методики проведення кейс-уроків:***

- активне залучення учнів: учні не просто слухають, а активно працюють з матеріалом, аналізують та приймають рішення. Це підвищує їхню мотивацію та зацікавленість у навчанні;
- інтерактивність: під час обговорення кейсів виникає взаємодія між учнями, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу;
- реальне застосування знань: учні вчаться застосовувати знання в реальних ситуаціях, що дає їм змогу краще зрозуміти, як теоретичні концепції працюють на практиці;
- розвиток ключових навичок: кейс-метод сприяє розвитку навичок критичного мислення, аналізу, комунікації, співпраці та прийняття рішень.

Використання кейсів на уроках географії дозволяє створити умови для активного залучення учнів, сприяє формуванню навичок критичного мислення, розвиває вміння працювати з реальними даними, що є важливим у сучасній географічній освіті. Учні також навчаються колективній роботі, що готує їх до реальних життєвих ситуацій.

#### ***Етапи проведення уроку з використанням кейсів [43]***

##### ***1. Підготовчий етап:***

- визначення цілей: вчитель окреслює навчальні цілі та завдання, які хоче досягти під час уроку. Це можуть бути вміння аналізувати дані, формувати аргументовані висновки, працювати в команді;
- підбір кейсу: обирається кейс, який відповідає темі уроку та рівню підготовки учнів. Наприклад, для уроків географії це може бути кейс про зміну клімату в певному регіоні або проблему урбанізації;
- підготовка матеріалів: вчитель готує необхідні ресурси - опис ситуації, графіки, карти, статистичні дані, додаткові інформаційні джерела, які допоможуть учням вивчити кейс.

### *2. Вступна частина уроку:*

- ознайомлення з кейсом: вчитель представляє кейс учням, дає короткий опис проблемної ситуації. Зазвичай кейс починається з опису реальної проблеми, що потребує вирішення, та містить певні питання для обговорення;
- постановка завдань: вчитель формулює питання, які мають проаналізувати учні, або завдання, які вони повинні виконати. Це можуть бути запитання, пов'язані з пошуком причинно-наслідкових зв'язків, аналізом даних та розробкою пропозицій щодо розв'язання проблеми.

### *3. Робота в групах:*

- розподіл на групи: учні діляться на групи, кожна з яких отримує завдання аналізувати кейс з певної перспективи (екологічної, економічної, соціальної);
- розподіл ролей у групах: учні можуть самостійно обирати ролі в команді - аналітик, модератор, доповідач тощо. Це допомагає організувати роботу та дає можливість кожному учню проявити свої сильні сторони;
- аналіз кейсу: учні аналізують надані матеріали, обговорюють проблему, діляться своїми ідеями, намагаючись знайти можливі варіанти вирішення.

#### *4. Презентація результатів:*

- представлення висновків: кожна група презентує свої висновки, пропозиції щодо розв'язання проблеми та аргументує свої рішення. Під час презентації групи можуть використовувати візуальні матеріали, створені на основі аналізу кейсу (графіки, діаграми, карти);
- дискусія та запитання: інші групи ставлять запитання до презентації, пропонують альтернативні підходи або підсилюють дискусію. Це допомагає учням побачити проблему з різних точок зору та оцінити інші рішення.

#### *5. Рефлексія та обговорення:*

- зворотний зв'язок від учителя: вчитель дає коментарі щодо роботи кожної групи, підкреслюючи сильні сторони аналізу та пропозицій, звертає увагу на можливі помилки або аспекти, які потребують вдосконалення;
- колективна рефлексія: учні аналізують свою роботу, обговорюють, що їм вдалося, а над чим варто ще попрацювати. Вони можуть обговорити, як краще взаємодіяти в команді та які навички знадобляться для майбутніх кейсів.

#### *6. Оцінювання:*

- оцінка процесу та результатів: вчитель оцінює як кінцевий результат - презентацію рішення, так і процес роботи в групі. Враховується активність учнів, глибина аналізу, аргументація та здатність працювати в команді;
- застосування рубрик: оцінювання можна проводити за допомогою рубрик, що охоплюють різні аспекти роботи, такі як критичне мислення, творчість, комунікативні навички, глибина аналізу.

У кейс-навчанні ролі вчителя та учнів мають особливе значення, адже цей підхід орієнтований на активне залучення учнів у навчальний процес та сприяння їхній самостійності.

Роль вчителя зводиться до декількох основних, пов'язаних між собою обов'язків [48]:

1. Фасилітатор та наставник: вчитель не просто передає знання, а скеровує учнів, допомагає їм самостійно знаходити рішення, обмірковувати інформацію та висувати власні ідеї. Він виступає координатором обговорень та активності в класі.

2. Куратор навчального процесу: вчитель допомагає учням структурувати роботу з кейсом, організовує обговорення та ставить уточнюючі запитання, що сприяє глибшому розумінню проблеми. Він також дає додаткові пояснення та підказки, коли це необхідно.

3. Експерт та джерело ресурсів: вчитель забезпечує учнів необхідними матеріалами для кейсу (дані, графіки, карти, статистичні показники), направляє до відповідних ресурсів або навіть допомагає з інструментами, такими як геоінформаційні системи.

4. Мотиватор: важлива роль вчителя - підтримувати мотивацію учнів і заохочувати їх до активної участі. Вчитель також слідкує за тим, щоб обговорення проходило конструктивно, уникаючи конфліктів і зосереджуючи учнів на спільній роботі.

5. Оцінювач та рефлексійний наставник: вчитель оцінює результати роботи учнів, але не тільки за кінцевий результат, а й за процес - як вони працювали, співпрацювали та мислили критично. Також він організовує рефлексію, щоб учні могли зрозуміти, чому прийняли ті чи інші рішення.

В свою чергу, учні також відіграють свою, не менш важливу роль в кейс-навчанні, а саме:

1. Виступають активними учасниками навчального процесу: учні беруть на себе ініціативу в аналізі даних і розробці рішень, залучаються в обговорення та презентують свої думки. Вони несуть відповідальність за власне навчання.

2. Вони є співробітниками та командними гравцями: робота над кейсами часто проходить у групах, тому учні повинні ефективно співпрацювати, розподіляти ролі, слухати одне одного і разом шукати вирішення проблеми.

3. Беруть на себе роль аналітиків та дослідників, наприклад аналізують різноманітні аспекти кейсу, досліджують джерела, проводять інтерпретацію даних і роблять висновки. Вони застосовують свої знання для вирішення реальних задач, що підвищує їхню здатність до критичного мислення.

4. Учні виступають розробниками рішень, тобто мають можливість проявити креативність, пропонуючи способи розв'язання проблеми, аналізуючи її з різних точок зору та враховуючи наслідки запропонованих дій. Вони мають обґрунтувати свої рішення і пояснити, як вони допоможуть вирішити поставлену проблему.

5 Беруть участь у процесі рефлексії, тобто учні розглядають власний внесок у роботу групи, аналізують сильні й слабкі сторони своєї роботи та роблять висновки, як можна вдосконалити свої навички в майбутньому.

Особливої уваги заслуговує взаємодія між вчителем та учнями, як ключовий аспект кейс-навчання:

- вчитель надає учням свободу дій, створюючи простір для самостійного аналізу, але одночасно пропонує підтримку та допомогу, коли це потрібно;
- учні вчаться ставити запитання та активно взаємодіяти з учителем, щоб отримати необхідну інформацію, але при цьому вони відповідальні за власні рішення;
- обидві сторони працюють над створенням атмосфери довіри і взаємної підтримки, що є ключовим фактором успішного кейс-навчання.

Завдяки такій організації ролей кейс-метод сприяє глибокому засвоєнню матеріалу, підвищенню мотивації учнів та розвитку навичок, які знадобляться їм у реальному житті.

Методологічно кейс-технологія в курсі географії суттєво відрізняється від традиційних підходів до навчання. Основна відмінність полягає в

використанні специфічних дидактичних принципів, які структурують навчальний процес і визначають форми, методи та вимоги до викладання [60].

Основні дидактичні принципи кейс-технології в курсі географії [33]:

1. Індивідуальний підхід:

- враховуються потреби та стиль навчання кожного учня. Кейси передбачають кілька етапів завдань і різноманітні форми роботи. Наприклад, у груповій роботі школярі самостійно обирають ролі: координатор, аналітик, дослідник, креативний презентатор (додатки А-Д).

2. Надання свободи в навчанні:

- учні мають можливість вибирати форми навчання, типи завдань та способи їх виконання. Наприклад, у кейсах (додатки А-Д) пропонуються завдання від заповнення таблиць до створення віршів чи гасел на тему охорони природи.

3. Використання наочних матеріалів:

- завдання супроводжуються матеріалами, такими як статті, статистичні дані, відео, аудіофайли, інтернет-ресурси. Наприклад, у кейсі «Україна в системі глобальних економічних відносин» (додаток Д) відеозапис допомагає визначити тему уроку.

4. Скорочення теоретичного матеріалу:

- основна увага зосереджується на ключових положеннях, уникаючи перевантаження учнів. Наприклад, це реалізовано в кейсі «Субрегіони Азії».

5. Доступність учителя:

- учні повинні мати можливість звернутися до вчителя за допомогою в будь-який момент. Наприклад, це практикується у дискусіях, що супроводжують кейси (додатки А, Г, Д).

6. Робота з інформацією:

- кейси сприяють розвитку навичок аналізу, систематизації та використання інформації.

7. Розвиток сильних сторін учня:



- завдання спрямовані на акцентування уваги на індивідуальних здібностях школярів.

Проблеми, які потребують вирішення при використанні кейс-технології [52]:

- комплексний підхід означає, що необхідно вдосконалювати вибір форм і методів навчання, щоб створити для учнів привабливу структуру самостійної підготовки.

- ефективність методів означає, що важливо розробляти і впроваджувати методичні прийоми, які підвищують результативність навчання.

- педагогічна майстерність: викладачі повинні вдосконалювати свої навички, освоюючи роль тренера-інструктора [43].

Цей підхід не лише підвищує ефективність навчального процесу, але й сприяє розвитку ключових компетенцій учнів, необхідних у сучасному світі. Важливо, що кейс-технологія в курсі географії не самоціль у роботі вчителя, а адекватний інструмент формування компетентностей, що виходять за межі навчального простору. Її реалізація в навчальному процесі сприяє розвитку особистості учня, формує навички та методи діяльності в реальному житті для вирішення практичних завдань, насамперед пов'язаних з актуальними проблемами регіону, в якому він живе. Кейс-технологія добре справляється з цією проблемою, оскільки як дитина безпосередньо сама вчиться вирішувати поставлені завдання.

Наприклад у кейсах до уроків Субрегіони Євразії (додаток А), Субрегіони Африки (додаток Г) і Україна в системі глобальних економічних відносин (додаток Д), учні не лише аналізують текстовий і картографічний матеріал, а й текстовий і картографічний матеріал, а й вчать знаходити виходи з кризових ситуацій.

Важливою є лінгвістична підготовка вчителів, тобто здатність вчителя правильно висловлювати думки, щоб досягти розуміння учнями змісту матеріалу, що матеріалу, що вивчається [59]. Кейси в шкільному курсі географії допомагають подолати словесні бар'єри, як учителю, так і учню.

Наприклад, у кейсі «Україна в системі глобальних економічних відносин» (додаток Д), закладено метод дискусії для пошуку оптимальних шляхів, а в кейсі «Візитна картка США» (додаток В) спільний пошук шляхів розвитку держави. Наступною проблемою у викладанні географії є, на думку автора, низький когнітивний інтерес учнів до предмета географії.

Щоб підвищити інтерес до вивчення шкільних дисциплін, зокрема географії, важливо переконати дітей у перевагах знань, сформувати внутрішні мотиви, зрозуміти, що використання авторитарного стилю, який себе вичерпав, є неприпустимим, оскільки в нових умовах потрібен новий підхід, побудований на використанні сучасних методів і технологій навчання, зокрема кейс-технологій. У кейсах запропонованих у додатках А-Д, є варіанти способу викладу рішення в таких формах як реклама для турфірми, репортаж. Така форма сама по собі цікавіша, але може бути не менш інформативною в рамках шкільної освіти. У розробці уроку «Візитна картка США», один із кейсів ділової гри спрямований на вивчення торгівлі США, інтерес дитини до предмета зростає. Наприклад, за рахунок кейсів, під час вивчення регіонів і субрегіонів, таких як субрегіони Африки (додаток Г).

У практиці досліджень вважається, що чим більше інформації вчитель видає, тим більше знань залишається в пам'яті учнів. Фактично, перевантаження надмірною інформацією не тільки не забезпечує засвоєння всього обсягу знань, але також допомагає знизити інтерес до предмета. Тут діє правило «менше, але краще», тобто краще давати менше матеріалу, домагаючись розуміння, засвоєння і практичного застосування отриманих знань. Кейси у додатках А-Д, дають змогу дитині в цікавій формі самій «здобувати» знання. Вирішити цю проблему можливо відповідно до принципу змістовного узагальнення, реалізація якого вимагає зовсім іншої побудови курсу: почати з узагальненого теоретичного знання, потім застосувати на конкретних прикладах і завершити підсумковим узагальненням. Реалізуючи цей метод у викладанні географії, можна буде за значно менший час повністю вивчити матеріал, визначений і домогтися якісної асиміляції його учнями [33].

Кейси на уроках географії вчать чути і прислухатися один до одного всіх задіяних у навчальному процесі. Таким прикладом може слугувати кейс «Україна в системі глобальних економічних відносин», що змушує замислитися над багатьма важливими питаннями, що стосуються місця України у світовій економіці (додаток Д). Особливе місце у викладанні географії належить карті. Вона слугує головним засобом візуалізації, дає змогу створювати зображення, формувати просторові уявлення школярів, забезпечуючи картографічну грамотність школярів, забезпечуючи картографічну грамотність. Аналіз думок з цього питання висвітлює дві взаємопов'язані та взаємозалежні проблеми: низька картографічна грамотність і відсутність карт у класі. Читання карти розвиває творче мислення учнів, сприяє розвитку уяви, пам'яті, спостереження. Недооцінки ролі карти в процесі географічної освіти завдає значної шкоди формуванню освіти завдає значної шкоди формуванню географічної культури школярів. Під час використання кейс-технологій регулярно удосконалюється навичка роботи з картою, оскільки завдання включають постійний аналіз картографічного матеріалу. Велика кількість карт передбачена в кейсах, що вивчають субрегіони (додаток А, Б, Г), так і в кейсі, запропонованому для вивчення окремої країни (додаток В).

Таким чином, вивчення теоретичної та спеціалізованої літератури, статей із наукових журналів, виявило два рівні проблем у викладанні курсу географії: проблеми макрорівня та проблеми локального рівня. Проблеми макрорівня включають: суттєвий перегляд структури та змісту шкільних курсів; формування ключових компетенцій у процесі географічної освіти; організація самостійної освітньої діяльності школярів на основі нових навчальних технологій; передача частини навчального матеріалу з основної школи в старшу тощо.

Проблеми місцевого рівня включають у себе: недостатня увага вчителів до формування практичних навичок вчителів до формування практичних навичок школярів; недостатня лінгвістична підготовка вчителів (з точки зору

географічної термінології); низька картографічна грамотність і відсутність карт на уроці; низький пізнавальний інтерес школярів до предмету географії, спричинений нецікавим і часто теоретичним навчанням предмету. Освітня кейс-технологія дає хороші результати при вирішенні цих проблем. Наприклад результати які дали учні 10 класів, після вивчених тем за кейсами (додатки А-Д).

Водночас особливістю географії є можливість використання різних форм, методів і технологій для її вивчення. Робота з обсягами друкованої та наочної інформації, контурні карти та атласи стають зручнішими при використанні кейс-технології, в яких вивчення географічних явищ і проблем стає більш захопливим для школярів, підвищуючи мотивацію до вивчення цього предмета.

Таким чином, недостатнє використання кейс-технологій і сучасних методів на уроках географії знижує мотивацію учнів до вивчення предмета. Саме з цієї причини і були розроблені кейси (додатки А-Д).

### **2.3. Критерії оцінки ефективності кейсів у навчанні географії**

Розглянемо основні критерії, за якими можна оцінити ефективність кейсів у навчанні географії. Ці критерії дозволяють вчителю проаналізувати, наскільки кейс-метод сприяє досягненню навчальних цілей, стимулює активність учнів та сприяє розвитку важливих компетенцій.

1. Актуальність та релевантність кейсів, тобто змістовна відповідність навчальній програмі: кейс має відповідати темі уроку, віковим та інтелектуальним можливостям учнів, а також бути пов'язаним із реальними географічними явищами. Тема кейсу повинна зачіпати сучасні проблеми, такі як зміни клімату, міграція, урбанізація, що робить його цікавим та значущим для учнів.

2. Розвиток критичного та аналітичного мислення - кейс розвиває в школярів здатність до аналізу та інтерпретації даних: учні повинні навчитись аналізувати карти, графіки, статистику та інші матеріали. Якщо кейс сприяє

розвитку цих навичок, його можна вважати ефективним. Також важливо, щоб учні навчилися ставити запитання і формувати висновки: кейс має заохочувати учнів ставити питання, висувати гіпотези, робити висновки та обґрунтовувати свої рішення.

3. Залучення до активного навчання - ефективний кейс викликає інтерес, спонукає учнів до активної роботи в групах, обговорення проблеми та пропозицій розв'язання. Учні активно працюють з матеріалами кейсу та зосереджені на завданнях. кейс-метод має сприяти співпраці, взаємодії, а також розвитку навичок ефективної комунікації серед учнів.

4. Підтримка творчості та креативного мислення - розвиток гнучкості у розробці рішень, тобто кейс має бути достатньо відкритим, щоб учні могли запропонувати кілька можливих підходів до розв'язання проблеми. Також важливим є акцент на генерацію нових ідей: ефективний кейс стимулює учнів до пошуку нестандартних рішень, аналізу ситуацій з різних точок зору та творчого підходу до виконання завдань.

5. Практичне застосування знань - або застосування теорії на практиці - кейс повинен допомагати учням застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях, наприклад, вирішення екологічних проблем або оцінка природних ресурсів. А ще важливим є розуміння реальних наслідків - ефективний кейс демонструє, як певні рішення можуть впливати на реальні обставини (економічні, соціальні, екологічні), розвиваючи в учнів розуміння значення географічної науки для суспільства.

6. Розвиток в учнів дослідницьких навичок - уміння пошуку та обробки інформації. Кейс повинен навчати учнів ефективно шукати додаткову інформацію, використовувати різні джерела даних, наприклад, статистику, карти, звіти та ГІС-дані. Дуже важливим аспектом є розвиток здатності до самостійного аналізу отриманої інформації: ефективний кейс сприяє розвитку дослідницьких здібностей учнів, спонукаючи їх до самостійного аналізу та інтерпретації даних.

7. Оцінювання результатів і рефлексія. Кейс вважається ефективним, якщо учні виконують завдання, що відповідають навчальним цілям уроку, демонструють розуміння теми та здатність до самостійного мислення. Тобто можемо говорити про досягнення навчальних результатів. Після виконання кейсу учні повинні мати можливість проаналізувати свою роботу, усвідомити свої сильні сторони та визначити аспекти, які варто вдосконалити.

8. Зворотний зв'язок від учнів - ефективність кейсу можна оцінити за рівнем задоволення учнів від роботи з ним, зокрема, наскільки вони вважають тему цікавою, а завдання корисними. Ефективний кейс сприяє тому, що учні після уроку почуваються впевненіше щодо матеріалу та можуть пояснити основні ідеї та процеси, які обговорювали під час кейсу, тобто присутній високий ступінь розуміння теми.

Ці критерії допомагають визначити, наскільки кейс сприяє не тільки засвоєнню знань з географії, але й розвитку ключових навичок та компетенцій учнів, роблячи процес навчання глибоким, цікавим і практично значущим.

Оцінювання знань учнів на основі виконання кейсових завдань можна провести за допомогою комплексного підходу, що включає різні критерії та методи оцінювання.

Нижче наведено основні способи, які дозволять оцінити досягнення навчальних цілей, активність та якість виконання завдань учнями.

***Рубрики для оцінювання:***

- оцінюється розуміння учнями теми, точність використання географічних термінів і фактів, відповідність теоретичних знань та даних;
- аналіз та критичне мислення: звертається увага на здатність учнів виявляти та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, висувати обґрунтовані припущення, аргументувати власну думку;
- творчість та креативність: оцінюється, наскільки учні проявляють креативний підхід до розв'язання завдання, пропонують нестандартні рішення або цікаві способи обробки даних;

- командна робота: враховується здатність учнів ефективно співпрацювати в групах, зокрема, як вони розподіляють ролі, підтримують одне одного та долучаються до загального процесу;
- презентація та комунікаційні навички: оцінюється чіткість, логічність та структура подачі інформації, здатність відповідати на питання, активна участь у дискусії.

### ***Індивідуальні звіти***

Після виконання кейсу кожен учень може підготувати короткий звіт або есе, де описує свій внесок у групову роботу, розмірковує над власними здобутками, труднощами, а також пропонує шляхи для подальшого вдосконалення. Учні можуть оцінити свою роботу та роботу команди, заповнюючи анкету самооцінки, де аналізують, що їм вдалося, а що потребує покращення.

### ***Загальна оцінка за кейс***

Завершений продукт - результат групової роботи оцінюється за його відповідність завданню та повноту виконання (наприклад, запропоноване рішення проблеми, підкріплене фактами). Окремо оцінюється якість аргументації та обґрунтованість рішень: наскільки рішення є логічними, реалістичними та відповідають реальним умовам. Оцінюється глибина та обґрунтованість висновків і рекомендацій.

***Оцінка в процесі роботи*** - під час роботи з кейсом вчитель може проводити спостереження за групами, фіксуючи активність, ступінь залученості учнів, їхню здатність співпрацювати, а також дотримання строків виконання завдань. Під час уроку вчитель може задавати запитання, які допомагають учням глибше розуміти тему і сприяють коригуванню їхньої роботи. Це допомагає вчителю оцінити, наскільки учні розуміють суть завдання та прогресують у його виконанні.

### ***Оцінювання презентації результатів:***

- оцінюється, чи структура презентації є логічною та зрозумілою, наскільки чітко і послідовно учні викладають свої думки;

- оцінюється інтерактивність - чи здатні учні відповідати на запитання, підтримувати дискусію та аргументувати свої рішення;
- оцінюється використання візуальних матеріалів - ефективно використання карт, графіків, діаграм тощо, що підсилює презентацію та допомагає краще зрозуміти проблему.

**Підсумковий тест або опитування** - після виконання кейсу можна провести тест або коротке опитування, щоб оцінити засвоєння основних понять і висновків, зроблених під час виконання кейсових завдань. Це допоможе перевірити знання учнів з основних аспектів кейсу.

*Приклад інтегрованого оцінювання.*

Система балів може бути створена на основі кожного критерію. (табл. 2.1)

Таблиця 2.1.

**Приклад оцінювання результативності кейсу за критеріями**

<i>Назва</i>	<i>Бали</i>
Зміст і аналіз	до 25 балів
Творчість і креативність	до 20 балів
Командна робота	до 15 балів
Презентація	до 20 балів
Рефлексія і самооцінка	до 20 балів

Переваги такого підходу. Цей підхід до оцінювання допомагає вчителю оцінити не тільки знання учнів, але й їхні навички критичного мислення, аналітичну здатність, вміння працювати в команді та здатність презентувати свої ідеї. Він також надає учням змогу зрозуміти свої сильні сторони та напрямки для вдосконалення.

*Для оцінки критичного мислення та аналітичних здібностей учнів у навчальному процесі з використанням кейсів можна застосовувати такі показники [ 58]:*



1. Здатність ставити запитання - учні формулюють змістовні запитання, які допомагають краще зрозуміти тему. Питання спрямовані на з'ясування деталей, причинно-наслідкових зв'язків, а також можливих наслідків певних рішень.

2. Аналіз та оцінка інформації - учні вміють виділяти основну інформацію та відрізнити факти від думок. Вони оцінюють достовірність джерел інформації, наявність перекручень або упереджень у поданому матеріалі.

3. Вміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки - учні розуміють взаємозв'язок між різними явищами або фактами та вміють пояснити, як одна подія чи рішення впливає на іншу. Їхні пояснення причинно-наслідкових зв'язків є логічними та обґрунтованими.

4. Формування аргументованих висновків - учні вміють робити логічні висновки на основі аналізу даних і фактів, а також чітко пояснюють, як прийшли до своїх висновків. Висновки супроводжуються чіткими аргументами, які учні можуть захистити перед іншими.

5. Гнучкість мислення та готовність до перегляду власних поглядів - учні відкриті до різних точок зору, здатні переглянути свої погляди на основі нових даних або аргументів. Вони готові прийняти обґрунтовану критику та використовують її для вдосконалення своїх ідей або рішень.

6. Вміння розрізняти проблеми та знаходити шляхи їх вирішення - учні чітко визначають основну проблему, аналізують її з різних боків і знаходять реалістичні шляхи її розв'язання. Їхні пропозиції містять різні варіанти рішень з урахуванням потенційних переваг і недоліків кожного.

*Окремо виділимо показники аналітичних здібностей в учнів [48, 52]:*

- ✓ здатність до глибокого аналізу інформації - учні докладно досліджують деталі, виявляють структуру інформації та логічно її організовують. Вони використовують отриману інформацію для побудови аргументованих висновків і пояснень;

- ✓ інтерпретація даних та їх застосування у висновках - учні здатні аналізувати кількісні та якісні дані (наприклад, статистичні показники, графіки, карти), розуміючи їхнє значення та контекст. Вони інтегрують дані у свої висновки, аргументи або пропозиції, наводячи чіткі приклади або докази;
- ✓ системність мислення: учні виявляють системний підхід, коли оцінюють ситуацію в цілому, враховуючи всі можливі фактори та взаємозв'язки. Вони демонструють здатність до розгляду проблеми як єдиної системи з різними компонентами, що впливають один на одного;
- ✓ вміння порівнювати та класифікувати інформацію - учні можуть порівнювати різні точки зору або способи вирішення проблеми, виділяючи подібності та відмінності. Вони ефективно класифікують інформацію за певними ознаками, що допомагає в кращому розумінні проблеми;
- ✓ розробка логічно побудованих аргументів - учні будують аргументи, що логічно випливають із фактів і мають послідовну структуру - їхні аргументи засновані на доказах і логічних зв'язках, що підвищує переконливість представлених ідей;
- ✓ оцінка альтернативних рішень - учні розглядають різні способи вирішення проблеми, зважуючи їхні сильні та слабкі сторони. Вони можуть порівняти альтернативи, оцінюючи, який із варіантів є найефективнішим у певному контексті.

Такі показники дозволяють оцінити, наскільки учні здатні застосовувати свої знання для аналізу, формування висновків та обґрунтування рішень, що є ключовим у розвитку критичного й аналітичного мислення.

### **Висновки до 2 розділу.**

Розкрито особливості методики проведення кейс-уроків.

Охарактеризовано етапи проведення уроку з використанням кейсів.

Визначено ролі вчителя та учнів у кейс-навчанні, та підкреслено їх особливе значення, адже цей підхід орієнтований на активне залучення учнів у навчальний процес та сприяння їхній самостійності.

Було сформульовано основні критерії, за якими можна оцінити ефективність кейсів у навчанні географії. Ці критерії дозволяють вчителю проаналізувати, наскільки кейс-метод сприяє досягненню навчальних цілей, стимулює активність учнів та сприяє розвитку важливих компетенцій.

## **РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ**

### **3.1. Організація експериментальної діяльності із застосуванням кейс-технологій**

Сучасність вимагає нових, цілісних педагогічних систем освіти, що націлені на формування людини з цілісним світоглядом, заснованих на загальнолюдських цінностях, екологічній етиці та ідеї коеволюції суспільства і природи [43].

На підставі вивчення теоретичних аспектів застосування кейс-технологій на уроках географії ми спланували експериментальну роботу, яка складалася з таких етапів:

1 етап - 2023 рік. Аналітико-теоретичний. Було проведено аналіз проблем якості географічної освіти; вивчалася різного роду література – наукова, методична, література з проблематики дослідження. Нами було визначено об'єкт, предмета дослідження, означено його цілі і завдання, також проведено вибір методів дослідження.

2 етап - 2023-2024 рік. Дослідно-експериментальний. Ми розробили кейси з географії та перевірили їх на практиці; кількісно їх опрацювали та провели якісний аналіз результатів експерименту. На цьому етапі нами було складено пакети географічних кейсів; розробка технологічних карт по роботі з кейсами на уроках географії; апробація розроблених кейсів.

3 етап - 2024 рік. Узагальнюючий етап. Нами було здійснено узагальнення результатів та оформлено випускну кваліфікаційну роботу.

Базою дослідження для організації та проведення експериментальної діяльності було визначено Лукавецький ліцей, що здійснює свою діяльність за адресою: Україна, Чернівецька область, Вижницький район, с.Лукавці, вул. Головна, 162. У закладі освіти здійснюється навчання за трьома рівнями

освіти: початкова школа (1-4 класи); основна школа (5-9 класи); повна (середня) школа (10-11 класи).

Педагогічним працівникам навчального закладу постійно надається науково-теоретична, методична та інформаційна підтримка з питань реалізації основної освітньої програми основної загальної освіти, використання інноваційного досвіду інших освітніх закладів, проведення комплексних освітніх закладів, проведення комплексних моніторингових досліджень результатів освітнього процесу та ефективності інновацій.

Заклад освіти оснащений необхідним мультимедійним та інтерактивним обладнанням для використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. В процесі навчання у кожному навчальному кабінеті застосовується мультимедійне та інтерактивне обладнання.

Маючи достатній досвід у викладанні предмета «Географія» можу зазначити, що останніми роками з різних причин в учнів знижується інтерес до вивчення багатьох предметів, зокрема й до географії. Більшість учнів займають у навчальному процесі роль пасивного слухача і тому вже в 6, 7 класах починають втрачати інтерес до навчання, що негативно відбивається на якості освіти.

Проведена під час освітнього процесу діагностика пізнавальної активності учнів показала, що високого рівня знань досягають приблизно 22% від загальної кількості учнів.

Для того, щоб виявити, яке місце посідає географія в системі шкільних наук в ієрархії учнів, було проведене анкетування учнів 10 класів, що містило 3 запитання:

1. Необхідно вибрати з переліку шкільних предметів 5 найважливіших, на вашу думку (українська література, історія України, біологія і екологія, всесвітня історія, математика, українська мова, хімія, фізика, географія, захист України, іноземна мова, технології, мистецтво, інформатика).

2. Проранжуйте наведені предмети за ступенем значущості для Вас від 1 як найбільш значущого до 14 як найбільш неважливого (українська

література, історія України, біологія і екологія, всесвітня історія, математика, українська мова, хімія, фізика, географія, захист України, англійська мова, технології, мистецтво, інформатика)

3. Якщо Ви поставили предмет «Географія» у списку від 9 до 14 місця, то напишіть причину, яка вплинула на те, що ви так низько оцінили її важливість.

Згідно з отриманими відповідями 76% учнів не вважають географію особливо важливим предметом, порівняно, наприклад, з українською мовою, математикою, історією, англійською мовою, хімією, фізикою.

За ступенем важливості 2% учнів віддали географії 4 місце в рейтингу, 37% учнів вважають, що географія стоїть на 8 місці, а 34% учнів вважають, що для географії оптимальним буде 9 місце, ще 27% учнів віддали географії 11 місце.

Але в сучасному світі знання з географії потрібні кожній людині, оскільки вони допомагають розуміти зв'язки між природою, суспільством та економікою, а також сприяють розвитку цінних навичок, необхідних для життя в глобалізованому суспільстві. Ось кілька ключових аспектів:

#### 1. Розуміння глобальних процесів і взаємозв'язків:

- знання з географії допомагають зрозуміти такі глобальні проблеми, як зміни клімату, міграція, нестача ресурсів, глобалізація економіки. Це дозволяє оцінити, як різні події та явища впливають одне на одного і яким чином це відображається на нашому житті;

- розуміння глобальних взаємозв'язків між країнами та регіонами допомагає краще орієнтуватися в сучасному світі, де події в одній частині планети можуть мати значний вплив на інші регіони.

#### 2. Екологічна свідомість та сталий розвиток

- географія виховує екологічну свідомість, розвиваючи розуміння про важливість збереження природних ресурсів, захисту біорізноманіття та мінімізації впливу людини на довкілля;

- люди, обізнані в питаннях географії, краще розуміють потребу у сталому розвитку та екологічній відповідальності, що допомагає їм робити усвідомлений вибір у повсякденному житті.

3. Усвідомлення культурного та економічного різноманіття.

4. Орієнтація в просторі та навігаційні навички - базові знання про географію, включаючи розуміння карт та навігаційні навички, допомагають людині орієнтуватися в просторі та розвивають просторове мислення. В умовах сучасних технологій навички роботи з географічними інформаційними системами (ГІС) та картографічними сервісами стають важливими для багатьох професій.

5. Навички критичного мислення та аналізу - географія навчає аналізувати складні процеси, співвідносити різні фактори і шукати причинно-наслідкові зв'язки. Це формує критичне мислення, що є цінним у будь-якій сфері діяльності.

6. Знання з географії формують світоглядну картину, виховують усвідомлення себе як частини світового суспільства і спонукають до відповідальності за власні дії в глобальному контексті.

Отже, знання з географії роблять людей більш обізнаними, відповідальнішими та краще підготовленими до життя в глобалізованому світі, де кожен наш вибір має значення і може вплинути на оточення, суспільство та планету загалом. Низька мотивація до вивчення географії ускладнює досягнення результатів, передбачених державним стандартом основної та середньої загальної освіти. Одним із засобів, що здатен підвищити інтерес учнів до цього предмета та підкреслити важливість географічних знань, є використання кейс-технологій на уроках географії у середній школі.

Для забезпечення ефективності навчального процесу на основі кейс-технологій необхідно дотримуватись двох ключових умов: розробки якісних кейсів і чіткої методики їх застосування в освітньому процесі. Саме тому значна увага в нашій роботі приділена створенню кейсів для експериментального навчання. Для уроків географії були підготовлені кейси,

наведені в додатках А-Д, які використовувалися під час занять з експериментальною групою.

### **3.2. Проведення експериментальної роботи із застосування кейс-технологій у курсі географії**

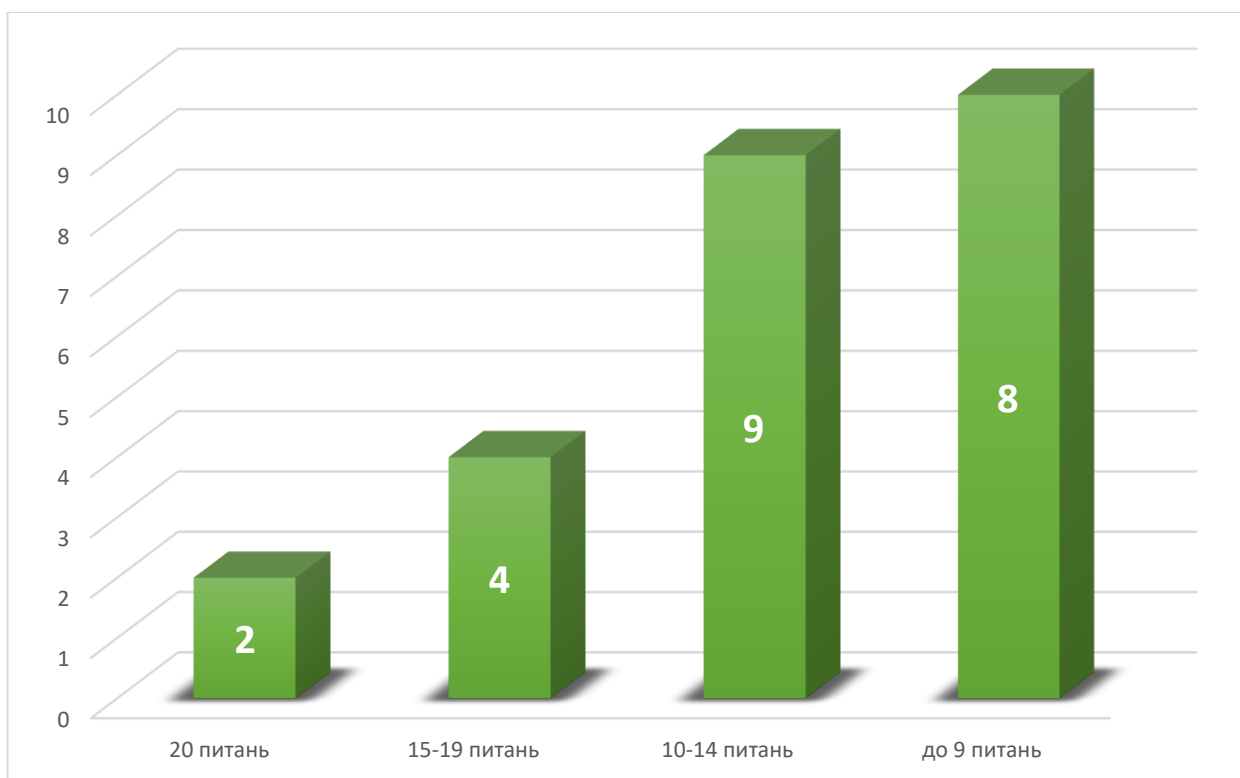
Методика використання складених пакетів кейсів включала такі етапи:

- ознайомлення учнів із кейс-технологією;
- фронтальна робота з розв'язання кейсів (з використанням пам'ятки для учнів);
- групова робота з кейсами на заняттях;
- індивідуальна домашня робота;
- самостійне складання кейсів учнями, їх використання під час взаємної перевірки знань.

В експериментальному навчанні взяли участь 23 учні 10-Б класу (Додаток Є). За експериментальною темою було проведено 5 занять тривалістю 1 година кожне. На першому занятті перед початком вивчення експериментальних тем було проведено вхідне тестування учнів, спрямоване на актуалізацію знань з теми та виявлення рівня сформованості знань. Тест містив у собі 20 запитань (Додаток Е). Під час аналізу вхідного тестування отримано такі результати (рис. 3.1):

- ❖ на 20 запитань тесту правильно відповіли 2 особи;
- ❖ на 15-19 запитань тесту правильно відповіли 4 особи;
- ❖ на 10-14 запитань тесту правильно відповіли 9 осіб;
- ❖ до 9 правильних відповідей дали 8 осіб.





**Рис. 3.1. Кількість осіб, які правильно відповіли на запитання тесту**

Виявлено типові помилки під час відповідей, пов'язаних із темами про Африку, США, Азію, Європу та глобальні проблеми людства. Ми підібрали матеріал і розробили кейси для проведення занять у ході експериментальної роботи, орієнтуючись на виявлені в учнів потреби у знаннях.

Перед тим, як використовувати кейси на уроках, ми ознайомили учнів із змістом кейс-методу, його визначенням, структурою та порядком роботи з ним. Після ознайомчої частини учням було роздано підготовлені заздалегідь правила щодо роботи з кейсами:

***Правила роботи з кейсами на уроках географії:***

1. Ознайомтесь з кейсом, уважно прочитайте опис ситуації та визначте основну проблему або питання, яке потрібно вирішити.

2. Зберіть та проаналізуйте інформацію, виділіть ключові факти, проаналізуйте карти, графіки, статистику. Відрізняйте важливу інформацію від другорядної.

3. Якщо щось незрозуміло, сформулюйте питання, які допоможуть глибше розібратися в темі. Це може стосуватися причин та наслідків ситуації.

4. Обговоріть у групі - поділіться своїми ідеями з командою, вислухайте думки інших. Дотримуйтеся взаємоповаги та активно залучайтеся до дискусії.

5. Запропонуйте рішення проблеми, враховуючи всі наявні факти та можливі обмеження. Подумайте, які варіанти рішень можуть бути найефективнішими.

6. Підготуйте презентацію результатів - структуруйте свої висновки та обґрунтуйте запропоноване рішення. Використовуйте карти, графіки, схеми для наочності.

7. Під час презентації в інших групах задавайте питання, пропонуйте альтернативні підходи та обговорюйте висновки.

8. Підсумуйте та зробіть висновки - після завершення кейсу обміркуйте, що було корисного, що ви дізналися нового, та як покращити роботу в наступних кейсах.

Пам'ятайте: кейси допомагають вам мислити критично, співпрацювати та знаходити практичні рішення.

Після того, як учні ознайомились із кейс-технологією, вони почали роботу над ситуаційними завданнями. Вчитель запропонував розглянути ситуацію і, дотримуючись правил, учні разом з педагогом провели роботу над її вирішенням. Отримані результати активно обговорювались, після чого було прийнято оптимальне рішення.

В ході експериментального дослідження було проведено 5 занять з географії з використанням кейс-технологій.

**Перше заняття** - «Субрегіони Європи» (Додаток А). Було використано різні форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова («мозковий штурм») і колективна (дискусія) при застосуванні освітньої кейс-технології. Учні були поділені на 4 групи, відповідно до субрегіонів - Північна Європа, Східна Європа, Південна Європа та Західна Європа. Основним завданням кейсів було дати характеристику субрегіонам. 1 кейс передбачає

опис у вигляді схеми, другий у вигляді таблиці, третій у формі «листа сім'ї» і четвертий - у вигляді реклами турфірми. У підсумку учні повинні були більш глибоко сформулювати цілісне уявлення про регіон Європи, завдяки презентації своїх робіт, міні-проектів.

*Друге заняття* присвячене - Субрегіонам Азії (додаток Б). Було застосовано перелічені вище форми та методи навчання в комплексі з кейс-технологією. Для проведення цього заняття, були придумані репортажі. На кожен субрегіон Азії, свій репортаж «з місця подій». Завдання дітей було визначити в якому субрегіоні і в якій країні перебував репортер. Далі для кожного кейса були складені запитання. Учні повинні були на ці запитання відповісти (за допомоги засобів навчання, представлених у додатку) і презентувати «свій» субрегіон Азії.

*Третє заняття* - «Візитна картка» регіону США (додаток В). У цьому занятті використовувалися перераховані вище форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова («мозковий штурм») і колективна (дискусія) при застосуванні освітньої кейс-технології. А також елементи методу ділової гри. Учні були поділені на 4 групи, які представляли Міністерство Транспорту США, Міністр сільського господарства США, Міністр охорони здоров'я і соціальних служб США та Міністерство торгівлі США. Представники цих «міністерств» мали вивчити та презентувати якісні та кількісні показники своїх напрямів за запропонованими їм у кейсах планами висунути спільне рішення щодо розвитку країни.

*Четверте заняття* (додаток Г) за темою субрегіони Африки. Були використані різні форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова («мозковий штурм») і колективна (дискусія) при застосуванні освітньої кейс-технології. А також елементи методу проєктів. Учні були поділені на 4 групи, відповідно до субрегіонів - Південно-Західна Азія, Південно-Східна Азія, Східна Азія та Південна Азія. Кожен кейс передбачав опис субрегіону за загальним (складеним разом з учителем) планом.

Учні повинні були представити кінцевий продукт у вигляді схеми, таблиці, «реклами турфірми» та «листа додому». До кожного кейсу було підібрано статтю та кілька карт. Також у кейсах даються загальні карти, які мають бути присутніми в кожній групі.

**П'яте заняття** (додаток Д) - «Україна в системі глобальних економічних відносин». Нами використовувались такі ж форми навчальної діяльності, як і на попередніх заняттях, також було застосовано метод проблемних ситуацій. Першим загальним завданням було визначення теми уроку, за відеозаписом. На цьому занятті клас учнів ділився на чотири групи: перша група розбирала проблеми, що стосуються ролі України як експортера сільськогосподарської продукції, друга - місце України на світовому ринку ІТ-послуг, третя група - проблеми, що стосуються енергетичних ресурсів України та їхнє значення для Європи і четверта група - туристичний потенціал України на глобальному ринку. Після докладного розбору проблем, учні розмірковують над постановкою відповіді та шукають шляхи розв'язання проблем. Після цього кожна група представить свої висновки та презентації.

Детальніше засоби навчання та кейси розглянуті в додатках А-Д.

Таблиця 3.1.

### Етапи роботи з кейсом

<i>Етапи роботи з кейсом</i>	<i>Методичний коментар для кращого розуміння змісту</i>
Читання тексту	Краще читати 2 рази: про себе та вголос ланцюжком
Переказ тексту	Переказ здійснюється по ланцюжку, по ходу переказу можна уточнювати деталі
Пошук (виділення) проблеми.	Яка саме проблема розглядається в тексті? Можливе існування кількох проблем. У цьому контексті важливо визначити взаємозв'язки між ними та встановити їх ієрархію.
Обговорення. Які причини	Складання схеми, таблиці, кластера,

появи проблеми? Складання схеми, кластера, «сміслового грона»	«сміслового грона» допомагає в подальшому знайти шляхи розв'язання проблеми
Виокремлення критеріїв (ознак ідеального стану системи, за якого якому проблеми немає)	Необхідно зробити, щоб визначити до чого мають привести шляхи розв'язання
Визначення шляхів вирішення проблеми - «мозковий штурм»	Фіксація шляхів є важливою, щоб зберегти ключові моменти. Для оперативного запису результатів обговорення доцільно роздавати групам робочі аркуші для складання опорних конспектів.
Підготовка презентації рішення групи (можливі форми): твір - мініатюра; опорний конспект; схема; таблиця; мультимедійна презентація; репортаж; прес-реліз; реклама; тощо.	Це сприяє розвитку творчих та комунікативних навичок учнів.

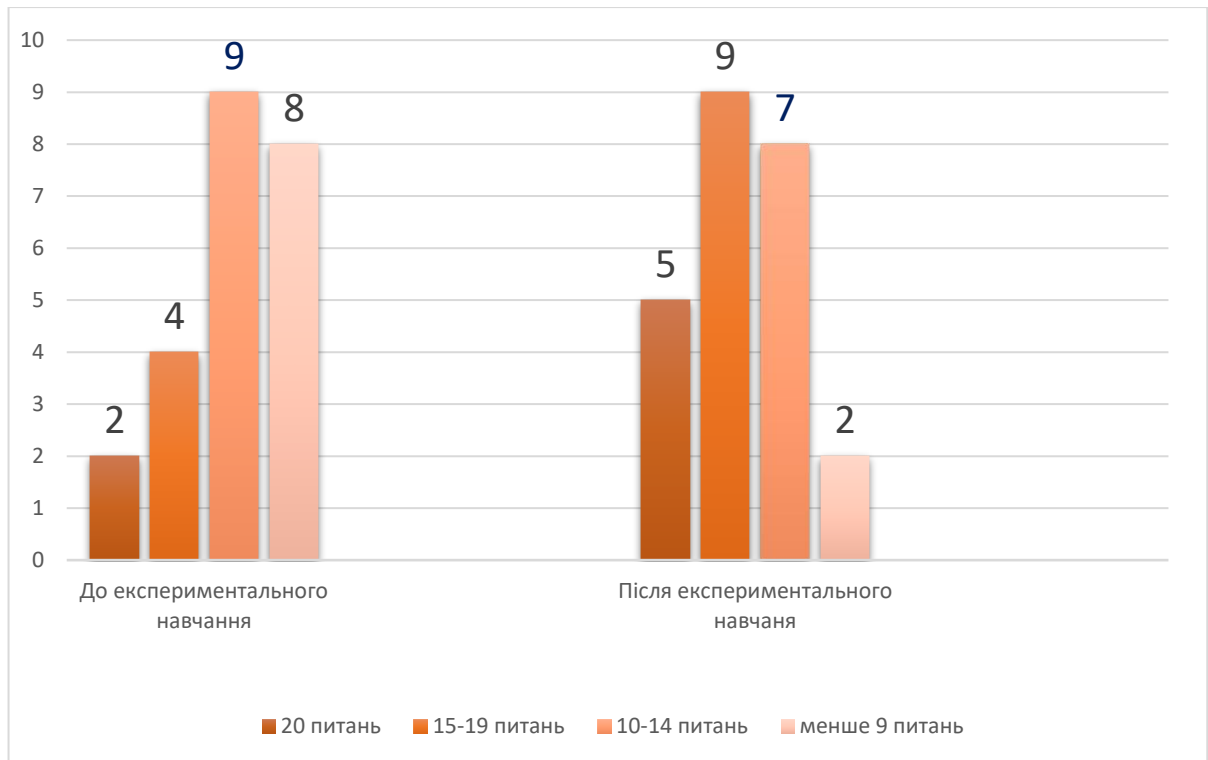
Застосування методичних прийомів дозволяє ефективно організувати урок із використанням кейс-технологій, оптимально враховуючи можливості учнівських груп і відведений для роботи час.

### 3.3. Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи

Після того, як нами була проведена експериментальна робота, учні ще раз написали тест, спрямований на актуалізацію знань з теми та виявлення рівня їх сформованості. Тест містив у собі 20 запитань (Додаток Е).

Під час аналізу повторного тестування отримано такі результати (рис. 3.2):

- на 20 запитань тесту вірні відповіді дали 5 учнів (було 2);
- на 15-19 запитань тесту вірними були відповіді в 9 учнів (було 4);
- на 10-14 запитань тесту вірно відповіли 7 осіб (було 9);
- до 9 вірних відповідей було у 2 учнів (було 8).



**Рис. 3.2. Кількість учнів, які дали вірні відповіді на запитання тесту після експериментальної роботи порівняно з первинним результатом**

Таким чином, бачимо, що відбулося збільшення кількості учнів, які володіють учнів, які володіють географічними знаннями з тематики тесту. На 3 особи збільшилася кількість учнів, які вирішили тест на 10-12 балів, на 5 осіб збільшилася кількість учнів, які вирішили тест на 7-9 балів, на 6 осіб зменшилася кількість учнів, які показали незадовільні знання.

Під час освітнього процесу було проведено діагностику самостійної пізнавальної активності учнів. Результати показали, що після експериментальної роботи кількість учнів, які досягли високого рівня, що характеризується здатністю визначати джерела, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та усвідомлювати інтерес до предмета, зростає з 22% до 34% від загальної кількості.

Для виявлення змін розуміння про те, яке місце посідає географія в системі шкільних наук у системі шкільних наук в ієрархії учнів, нами знову було проведено експрес-діагностику учнів 10 класів, що включає 3 запитання:

1. Виберіть з переліку шкільних предметів 5 найважливіших, на вашу думку (українська література, історія України, біологія і екологія, всесвітня історія, математика, українська мова, хімія, фізика, географія, захист України, іноземна мова, технології, мистецтво, інформатика).

2. Розташуйте наведені предмети за ступенем важливості для вас, де 1 означає найбільш значущий, а 14 - найменш важливий (українська література, історія України, біологія та екологія, всесвітня історія, математика, українська мова, хімія, фізика, географія, захист України, англійська мова, технології, мистецтво, інформатика).

3. Якщо Ви поставили предмет «Географія» у списку від 9 до 14 місця, то напишіть причину, яка вплинула на те, що ви так низько оцінили її важливість.

Згідно з отриманими відповідями 52% учнів не вважають географію особливо важливим предметом, порівняно, наприклад, з українською мовою, математикою, історією, англійською мовою, хімією, фізикою (до експериментальної роботи частка становила 76%).

За ступенем важливості 10% учнів віддали географії 3 місце в рейтингу, 42% учнів вважають, що географія стоїть на 6 місці, а 38% учнів вважають, що для географії оптимальним буде 8 місце, ще 10% учнів віддали географії 10 місце.

Отже, проаналізувавши результати нашої експериментальної роботи, можемо зробити висновок: після запровадження кейс-технологій на уроках географії суттєво підвищилась мотивація в учнів до вивчення даного предмета, підтвердженням чого є зміна місця географії в рейтингу шкільних предметів після проведеної експериментальної роботи;

Під час роботи з кейс-технологіями на уроці географії школярі суттєво підвищили рівень власних комунікативних і регулятивних умінь завдяки формуванню навиків роботи за планом, презентації власних робіт, також учні освоїли різні творчі формати (репортажі, прес-релізи, міні-твори, рекламні ролики тощо). Можемо стверджувати, що застосування кейс-технологій під

час вивчення географії сприяє підвищенню якості знань учнів, що підтверджується результатами тесту, отриманими після проведення експериментальної роботи;

Отже, якщо ознайомити учнів із поняттям «кейс» і типами завдань з географії; грамотно скласти кейси; апробувати оптимальну методику використання кейсів у курсі вивчення географії, то якість знань учнів з географії буде відповідатиме вимогам державних освітніх стандартів, підвищиться мотивація до вивчення предмета, відбудеться розширення географічного кругозору школярів.

**Висновки з 3 розділу.** Для ефективного використання кейс-технологій у навчальному процесі необхідно виконати дві основні умови: створити якісний кейс та забезпечити відповідну методику його впровадження в освітній діяльності.

У нашій роботі особливу увагу приділено розробці кейсів для експериментального навчання. В рамках експерименту було організовано підготовчу роботу з учнями щодо опанування методики роботи з кейсами, створено п'ять кейсів за темами, які виявилися найбільш складними для учнів під час тестування, а також описано методичні прийоми, що використовувались під час уроків географії.

Аналіз результатів експериментальної роботи дозволив зробити такі висновки:

1. Використання кейс-технологій у навчанні географії сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення предмета, що підтверджується зростанням позиції географії у рейтингу предметів після проведення експерименту.

2. Робота з кейсами на уроках географії сприяє розвитку комунікативних і регулятивних умінь учнів.

3. Застосування кейс-технологій сприяє підвищенню якості знань учнів, що підтверджується результатами тестування після завершення експерименту.



## ВИСНОВКИ

1. Під час аналізу літератури та нормативних документів, що стосуються досліджуваної проблеми, було з'ясовано, що освітня діяльність являє собою взаємодію з учнями, метою якої є засвоєння ними визначеного матеріалу в одній або кількох сферах. Також вивчення теоретичної та спеціальної літератури дало змогу виявити два рівні проблем у викладанні курсу географії: проблеми макрорівня (суттєвий перегляд структури та змісту шкільних курсів) і проблеми локального рівня (недостатня увага з боку вчителів до формування практичних умінь школярів; недостатня лінгвістична підготовка вчителів (у частині географічної термінології); низький пізнавальний інтерес школярів до предмета географія спричинений нецікавим викладанням предмета).

2. Особливу увагу при визначенні перспектив розвитку освітньої діяльності зосереджено на сучасних педагогічних технологіях, які сприяють підвищенню мотивації до вивчення географії у школі. Серед таких технологій, що застосовуються в освітньому процесі з географії, зокрема, виокремлюються кейс-технології.

Кейс-технологія є інтерактивним методом короткострокового навчання, заснованим на аналізі реальних чи вигаданих ситуацій. Її основна мета полягає не лише у засвоєнні знань, а й у формуванні нових умінь та якостей учнів. Використання кейсів активізує пізнавальну діяльність учнів, розвиває їхні аналітичні та комунікативні здібності, залучаючи їх до вирішення практичних завдань у реалістичних умовах.

Як особливості використання кейс-технологій у курсі географії визначили: можливість роботи групи на єдиному проблемному полі; використання структурованої інформації, що знижує ступінь невизначеності в умовах ліміту часу; використання принципів проблемного навчання; можливість отримання учнями не тільки знання, а й глибокого розуміння теоретичних концепцій; можливість створення нових теоретичних концепцій;

можливість створення нових продуктивних стереотипів діяльності; вироблення навичок найпростіших узагальнень.

3. У рамках реалізації другого завдання, після проведення тестування для актуалізації знань учнів і проведення експрес-діагностики рівня підготовки десятикласників, були створені кейси для навчання географії. Тематика кейсів охоплює такі напрямки: субрегіони Африки, субрегіони Азії, візитна картка регіону США, особливості Європи, а також місце України в системі глобальних економічних відносин. Ці кейси були розроблені з урахуванням вікових і психологічних особливостей учнів, що сприяло підвищенню їхнього інтересу до вивчення географії та розвитку навичок аналізу інформації.

У процесі виконання третього завдання методичні правила використання кейс-технологій у курсі географії були не лише теоретично описані, але й успішно впроваджені на практиці. Це було продемонстровано під час проведення уроків з учнями 10-Б класу Лукавецького ліцею, де кейс-методика стала інструментом для активізації пізнавальної діяльності, стимулювання дискусій та розвитку навичок критичного мислення. Практичний досвід підтвердив ефективність запропонованого підходу у навчальному процесі.

4. Проведена експериментальна робота підтвердила ефективність методичних підходів до використання кейсів у навчанні географії. Це знайшло відображення у зростанні мотивації учнів до вивчення предмета, що підтверджується зміною позиції географії у рейтингу предметів після експерименту. До початку експерименту 76% учнів вважали географію менш важливим предметом порівняно з українською мовою, математикою, історією України та фізикою. Після експерименту цей показник зменшився до 52%. За значущістю 10% учнів поставили географію на 3 місце, 42% — на 6 місце, 38% — на 8 місце, а 10% — на 10 місце в рейтингу. Учні також розвивали комунікативні та регулятивні навички, зокрема, працюючи за планом,

презентуючи власні проєкти та створюючи різноманітні творчі продукти, такі як репортажі, прес-релізи, міні-твори чи рекламні ролики.

5. Використання кейс-технологій у навчанні географії сприяло покращенню якості знань учнів. Результати тестування після експерименту засвідчили зростання рівня засвоєння матеріалу. Зокрема, кількість учнів, які отримали 10–12 балів, зросла на 3 особи, кількість тих, хто набрав 7–9 балів, збільшилася на 5 осіб, а кількість учнів із низьким рівнем знань зменшилася на 6 осіб.

Отже, знайомство учнів із поняттям «кейс» і типами завдань із географії, створення якісних кейсів та використання оптимальної методики їх впровадження значно підвищують якість знань учнів і мотивацію до вивчення предмета.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балик Н.Р. Використання кейс-уроків у процесі впровадження Stem-освіти в середніх загальноосвітніх школах України: зб. тез за матер. всеукр. наук.-практ. Інтер.-конф. з міжнар. уч. (м. Тернопіль, 9–10 лист.2017 р.). Тернопіль, 2017. №1. С. 19.
2. Бігич О.Б. Кейсова і подкаст технології формування міжкультурної компетентності : колективна монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2017. 160 с.
3. Біляк Б., Дуда О. Профільне навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Директор школи, ліцею, гімназії. 2003. № 4. С. 44-47.
4. Біскуп В.С. Застосування методу аналізу ситуацій інтерактивних формах навчання. URL: [www.sau.kiev.ua/docs/.../v.s.biskup.doc](http://www.sau.kiev.ua/docs/.../v.s.biskup.doc).
5. Бозняк М.Ю. Кейс-метод як форма інтерактивного навчання на уроках англійської мови в ліцеї : кваліф. роб. на здоб. ст. вищ. осв. «магістр» ; наук. керівник канд. пед. наук, доц. Ю.В. Кіщенко. Херсон: ХДУ, 2022. 42 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. /голов. ред. В. Т Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2007. 1736 с.
7. Горобченко Н.В. Сучасні тенденції формування дискурсивної культури старшокласників. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 79. С. 100-103
8. Готовність вчителя до інноваційної діяльності URL: <https://sichneva2016.jimdo.com>.
9. Дегтярьова Ю.В. Підвищення ефективності навчання іноземних мов з використанням кейс методів. URL : <http://www-center.univer.kharkov.ua/vesnik/full/173.pdf>.

10. Дем'яненко, Н.М. Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України : наук.-метод. посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. 353.
11. Дубасенюк, О.А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: зб. наук-метод. праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 228 с.
12. Дубасенюк, О.А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: [Монографія]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009.
13. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 176.
14. Збірник міні-кейсів з дисципліни «Комунікативні процеси у навчанні» / за ред. Л.О. Савенкової, В.М. Приходько. К.: КНЕУ, 2009. 343 с.
15. Зязюн, І.А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ: Віпол., 2000. 636.
16. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання: навч.-метод. посіб./ Л.О. Савченко, Н.В. Волкова, Ю.С. Кулінка. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. 284 с.
17. Кабардін О.Л. Профільна школа. Завуч. 2002. № 16. С. 2-3.
18. Кадемія, М.Ю., Євсюкова, Л.С., Ткаченко, Т. В. Інноваційні технології навчання: словник-глосарій: навч. посіб. для студентів, викладачів. Львів: СПОЛОМ, 2011. 196 с.
19. Кейс-уроки URL: <http://refob.edufuture.biz/news/28-keys-uroki.html>.
20. Книш, І. В. Впровадження сучасних інновацій та їх роль у становленні нової парадигми освіти. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди»: темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору». Київ: Гнозис, 2016. 37, 1(69), 80-89.

21. Коваль, Н.В. Інтерактивні технології навчання як засіб формування професійних компетентностей майбутніх менеджерів. Професійно-прикладні дидактики, 1, 2016.70-77.
22. Ковальова С.М. Проблеми використання кейсів у професійній підготовці вчителя в Україні. Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. 2013. Вип. 3. С. 93-96.
23. Ковальова С.Н. Різноманітні підходи до класифікації кейсів. Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. 2014. Вип. 2 (74). С. 20-24
24. Ковальова С.М. Застосування технології кейс-методу у професійній підготовці майбутніх учителів: для студентів та викладачів вищої школи : метод. рек.. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2017. Вип. 3. С.100-104.
25. Козак Л.П. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. Освітологічний дискурс. 2015. Вип. 3 (11). С. 153-162.
26. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / підзаг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
27. Концепція профільного навчання в старшій школі. Освіта України. 2003. № 42- 43. С. 8-9.
28. Кошманова Т.С. «Кейс»-метод в педагогічній освіті США. Шлях освіти. 2000. №1. С. 22 - 24.
29. Кремень В.В. Старша школа має перейти на профільне навчання. Освіта України. 2002. №49. С. 3.
30. Лернер П. Профільна освіта старшокласників: якою їй бути? Завуч. 2003. № 14. С. 6-7.
31. Лікарчук І.А. Проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язання. Директор школи. 2003. № 20. С. 9-10.

32. Матізин Т.І. Новій державі - нову школу. Рідна школа. 2000. № 2. С. 65-66.
33. Мовчан О.М., Разбейко Л.В., Сударева Г.Ф. Кейс-метод як засіб реалізації державного стандарту освіти у навчанні географії. URL: [http://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна сторінка Вчителю\\_географії/ Програмно-методичне забезпечення/ кейси\\_географії\\_сайт\\_СОІППО.pdf](http://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна_сторінка_Вчителю_географії/Програмно-методичне_забезпечення/кейси_географії_сайт_СОІППО.pdf).
34. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції / автори: Т. Герлянд, В. Манько, П. Лузан, Л. Нестерова, О. Слатвінська, М. Шимановський; за заг. ред. Л. Нестерової. К.: ПТТО НАПН України, 2012. 222 с.
35. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Просвіта, 2000. 368 с.
36. Носенко Ю. Г. Адаптивні системи навчання: сутність, характеристика, стан використання у вітчизняних закладах педагогічної освіти. Фізико-математична освіта, 3(17), 2018. 73-78.
37. Осіна Н.А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів. Освітній проект «На Урок». 2018. URL : <https://naurok.com.ua/keysmethod-yak-sposib-formuvannya-zhittevih-kompetentnostey-uchniv13118.html>.
38. Паламарчук, В. Ф. (2005). Інноваційні процеси в педагогіці: першооснови педагогічної інноватики. Київ: Освіта України, 320.
39. Пащенко Т. Кейс-метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. Молодь і ринок. 2015. № 8. С. 94-99.
40. Пащенко Т.М. Методика створення навчальних кейсів для підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Scientific Journal «ScienceRise» №9/5(14). 2015. С. 65-70.
41. Петренко С.В., Барсук Н.О. Профільна освіта - вимога сучасності. Діяльність навчального закладу як умова розбудови освітнього

- простору регіону: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Чернігів: РВВЧДПУ, 2004. С. 61-63.
42. Пехота, О.М. (2003). Освітні технології : навч.-метод. посіб. К. : Вид-во А,С,К, 2003. 255.
  43. Пехота, О.М., Прасол, Н.О. (2015). Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій в умовах інтеграції у світовий освітній простір. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Харків: НТУ «ХПІ», 42 (46), 348-355.
  44. Пехота, О.М., Кіктенко, А.З., Любарська, О.М. (2001). Освітні технології: навч.- метод. посіб. К. А.С.К., 256.
  45. Плющ Ю.О. Кейс-технологія в початковій школі. Порадник для вчителя. Київ : Вид. група «Основа», 2018. 127 с.
  46. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: СПД. 2007. 144с.
  47. Пустовая Є. Профорієнтація: проблеми, досвід, перспективи Завуч. 2003. № 9. С. 2-3.
  48. Сидоренко О., Чуба В. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика : практич. посіб. Київ: Центр інновацій і розвитку., 2001. 256 с.
  49. Сисоєва С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ : Віпол, 2000. С. 249-273.
  50. Сударева Г. Кейс-метод як засіб набуття соціального розвитку учнівської молоді. Освіта Сумщини. 2013. №3. С. 23.
  51. Сурмін Ю.П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 2. С. 19-28.



52. Сурмін Ю.П. Метод аналізу ситуацій (Case-study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: колект. монографія. Київ : МАУП, 2015. 800 с.
53. Сурмін Ю.П. Кейс-стаді: архітектура і можливості. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». 2012. 336 с
54. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. / за ред. посібн. О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
55. Товканець Г.В. Особливості застосування кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» 2011. Вип. 20 С. 148-150.
56. Філософський енциклопедичний словник / за наук. ред. Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002. 751 с.
57. Чернер С. Досвід організації варіативного і профільного навчання. Завуч ( Перше вересня). 2002. № 16. С. 5-6.
58. Шевченко О.П. Навчальний потенціал кейс-методу URL: <http://vuzlib.com/content/view/315/84/>
59. Шеремета П.М., Канищенко Л.Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі/ За ред. О.І. Сидоренка; 2-ге вид. К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. 80 с.
60. Шиян, П.Л., Куц А.М., Бондар М.В., Бойко П.М., Олійник С.І. Інтерактивні методи навчання в навчальних процесах вищої школи. Імплементація сучасних технологій навчання у навчальний процес: матеріали міжнародної наукової конференції, 17 - 18 березня 2015 р. К.: НУХТ, 2015, 378-384.

# ДОДАТКИ

## Додаток А

## Заняття № 1

<i>Тема уроку</i>	<i>Методи та форми організації навчальної діяльності</i>	<i>Засоби навчання</i>
<i>Субрегіони Європи</i>	Метод навчання: кейс технологія. Форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова («мозковий штурм») і колективна (дискусія). Метод проєктів і рольової гри.	Настінна карта: «Субрегіони Європи»; Географія. 10 клас. Географія (Безуглий, Лисичарова) 10 клас Географія (Масляк, Капіруліна, Бродовська) 10 клас

Методичний задум уроку полягає в поділі учнів на 4 групи, кожна з яких отримує кейс із завданнями, щодо певного субрегіону Європи. Учні 10 класу вивчають вміст кейсів, запитання та засоби навчання. Розмірковують над постановкою відповіді та шукають шляхи розв'язання проблем, що належать до субрегіонів.

Плановані результати уроку:

- знати/розуміти специфіку субрегіонів Європи, їх географічного положення, соціально-економічної структури та проблем, що належать до субрегіонів Європи;
- уміти складати коротку географічну характеристику різних територій на основі різноманітних джерел географічної інформації та форм її подання;
- уміти ставити цілі, завдання та виявляти проблеми, з їх подальшим можливим розв'язанням.

Вступне слово вчителя:

Один із найбільших за розмірами регіонів світу, він внутрішньо вельми неоднорідний. Цей регіон - один із осередків світової цивілізації, батьківщина великих географічних відкриттів, промислових переворотів, економічної

інтеграції. Як в епоху Стародавньої Греції та Стародавнього Риму, так і в наші дні він посідає дуже важливе місце у світовій політиці та економіці.

- Як ви думаєте, про який регіон ідеться?

Правильно, про Європу. У межах Європи за географічним принципом виділяють чотири окремі частини або субрегіони - Північну Європу, Західну Європу, Південну Європу, Східну Європу.

До цих 4 по-своєму цікавих і колоритних субрегіонів вирушають групи мандрівників із нашого ліцею. Групи туристів-ліцеїстів домовилися перед розвідувальними маршрутами, про описовий план, за яким вони структуруватимуть зібрану в подорожі інформацію.

Спільно з учителем складається загальний план, з основними компонентами характеристики субрегіонів.

План характеристика субрегіонів - загальне завдання до кейсів груп.

1. Назва субрегіону;
2. Країни, що входять до субрегіону;
3. Особливості природних умов (рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони);
4. Населення (чисельність, особливості побуту, релігійний і національний склад);
5. Особливості господарства: видобувні корисні копалини; вирощувані сільськогосподарські культури, галузі тваринництва тощо.
6. Проблеми субрегіонів (екологічні, військові тощо);
7. Вирішення цих проблем.

Після визначення плану характеристики, групи вирушають у віртуальну подорож. По закінченню свого маршруту, учні діляться зібраною інформацією з іншими групами, збагачуючи знання один одного.



Кейс для першої групи:

1. Вивчіть інформацію про субрегіон Північної Європи;
2. Дотримуючись загального плану характеристики, опишіть субрегіон Північної Європи, у вигляді таблиці.

Кейс для другої групи:

1. вивчіть інформацію про субрегіон Західної Європи;
2. Дотримуючись загального плану характеристики, опишіть субрегіон Західної Європи, у формі «реклама для турфірми».

Кейс для третьої групи:

1. вивчіть інформацію про субрегіон Південної Європи;
2. Дотримуючись загального плану характеристики, опишіть субрегіон Південної Європи, у вигляді «листа родині».

Кейс для четвертої групи:

1. вивчіть інформацію про субрегіон Східної Європи;
2. Дотримуючись загального плану характеристики, опишіть субрегіон Східної Європи, у формі «репортажу з місця подій»

## Заняття № 2

Тема уроку	Методи та форми організації навчальної діяльності	Засоби навчання
<i>Субрегіони Азії</i>	Метод навчання: кейс технологія. Форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова («мозковий штурм») і колективна (дискусія). Метод ситуаційно-рольової гри.	Кейси з репортажами та питаннями; Настінна карта: «Субрегіони Азії»; Географія. 10 клас. Географія (Безуглий, Лисичарова) 10 клас Географія (Масляк, Капіруліна, Бродовська) 10 клас

Методична концепція уроку полягає в організації роботи учнів у чотирьох групах. Кожна група отримує кейс із завданнями у форматі «репортажів», присвячених певному субрегіону Азії.

Учні 10 класу аналізують вміст кейсів, включаючи репортажі, запитання та навчальні матеріали. Вони працюють над формулюванням відповідей і шукають шляхи вирішення проблем, характерних для відповідних субрегіонів.

Очікувані результати уроку:

- знання та розуміння специфіки субрегіонів Азії, їх географічного положення, соціально-економічної структури та ключових проблем.

- уміння складати коротку географічну характеристику територій, використовуючи різні джерела географічної інформації та форми її представлення.

- навички постановки цілей, формулювання завдань і визначення проблем із подальшим їх вирішенням.

Вступне слово вчителя:

"Азія — це найбільша частина світу, яка охоплює близько третини суходолу Землі. Вона є частиною найбільшого материка — Євразії. Політична карта Азії формувалася протягом багатьох століть і постійно змінювалася під впливом численних воєн. Сьогодні на території Азії розташовано понад 50 держав, що відрізняються величезним розмаїттям природних умов, історичного розвитку та географічного положення.

Загальноприйнятий поділ Азії в географічній літературі включає чотири основні субрегіони: Південно-Західна Азія, Південна Азія, Південно-Східна Азія та Східна (або Центрально-Східна) Азія.

Сьогодні ми вирушаємо у віртуальну подорож Азією. Кожна група отримала кейс із репортажем, у якому описується один із субрегіонів. Ваше завдання — визначити, з якого субрегіону ведеться репортаж, а також відповісти на запитання, що допоможуть краще зрозуміти особливості цього

## Субрегіони Азії



регіону".

*Рис. 2. Субрегіони Азії*

**\*\*Кейс для першої групи:\*\***

1. Уважно ознайомтеся з текстом кейса. Визначте, про який субрегіон Азії йдеться в репортажі.
2. Відповідайте на запитання, пов'язані з репортажем.

### 3. Підготуйте характеристику цього субрегіону.

**\*\*Текст репортажу:\*\***

"Добрий день! Наш репортаж сьогодні ведеться з однієї з країн Азії. Ця країна розташована на узбережжі Чорного моря. Герб цієї держави є її символом і має червоний щит із зображенням Святого Георгія на коні, який вражає списом дракона.

Країна знаходиться в Закавказзі, на перетині напіввологого клімату Середземномор'я, аридної Арало-Каспійської западини та континентальних нагір'їв Передньої Азії. Як кореспондент із країни з помірним кліматом, я помітив, що погода тут досить комфортна.

Жителі цієї країни мешкають у високогір'ях із нівальними формами рельєфу. На сході простягаються вулканічні утворення, а на півдні міжгірські депресії формують алювіальні рівнини. Природні умови різноманітні й протягом історії майже не змінювалися, що дозволило місцевому населенню адаптуватися до них без суттєвих змін у господарському житті.

Гостинність місцевих жителів вражає: вони пригощають туристів вином і традиційним хлібом — шоті. Різноманітність ландшафтів, флори й фауни, а також мальовничі краєвиди роблять цю країну унікальним куточком для мандрівників. Хоча мореплавство та морський промисел тут не дуже поширені, країна має багаті гідроенергетичні ресурси, а її зрошувальні системи простягаються на понад 1000 км.

Ця сонячна країна, яка займає 118 місце у світі за площею, приховує багато цікавого для своїх гостей".

Запитання:

1. Про яку країну йдеться?
2. До якого субрегіону Азії вона належить? Назвіть інші країни цього субрегіону, використовуючи карту.
3. Яка площа цієї країни?



4. Який тип електростанцій виробляє понад 80% електроенергії в цій країні?

5. Опишіть клімат країни.

6. Яка форма правління цієї держави?

7. Знайдіть чисельність населення цієї країни.

8. Яким морем вона омивається та з якими державами межує?

Відповідь:

- Грузія

- Субрегіон: Південно-Західна Азія

2. Західна Азія (Туреччина, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Кіпр, Ліван, Йорданія, Палестина, Ізраїль, Ірак, Кувейт, Катар, ОАЕ, Оман, Іран, Ємен, Сирія);

3. 69 700 км<sup>2</sup> ;

4. Гідроелектростанції виробляють понад 80 % електроенергії в Грузії;

5. Захід Грузії перебуває під впливом субтропічного, а схід - під впливом середземноморського клімату. Великий Кавказький хребет служить бар'єром для холодних північних вітрів;

6. Парламентська республіка;

7. 3,7 млн. осіб;

8. Грузія омивається водами Чорного моря на заході, межує з Рашкою на сході та півночі, Вірменією і Туреччиною на півдні, і Азербайджаном на південному сході.

### **Кейс для другої групи:**

1. Уважно вивчіть кейс. Визначте з якого субрегіону Азії ведеться репортаж;

2. Дайте відповідь на запитання, що стосуються репортажу;

3. Підготуйте відповідь, що характеризує цей субрегіон.

*Репортаж:*

Вітаємо! Сьогодні ми перебуваємо в одній із наймальовничіших країн Азії, яку справедливо називають справжньою перлиною цього континенту. Ця

держава здавна приваблювала мандрівників своїм дорогоцінним камінням і запашними прянощами. Місцеві жителі насолоджуються захопливими пейзажами, які поєднують гори та пляжі.

*Запитання:*

1. Про яку країну йдеться?
2. У якому регіоні Азії розташована ця держава? Назвіть інші великі країни та їхні столиці цього регіону.
3. Як називається мілина, що відокремлює цю країну від півострова Індостан?
4. Напишіть площу цієї країни.
5. Напишіть офіційну та культурну столиці зазначеної країни.
6. Яка чисельність населення?
7. Якими мовами розмовляють місцеві жителі?
8. Який клімат переважає на території країни?

*Відповіді*

1. Шрі-Ланка;
2. Південна Азія: Пакистан, Індія, Непал, Афганістан, Бутан, Бангладеш, Шрі-Ланка, Мальдіви;
3. Адамів міст;
4. 65,6 тис. км<sup>2</sup>;
5. Офіційна столиця - місто Шрі-Джаяварденепура-Котте, роль культурного й економічного центру виконує розташований поруч із нею Коломбо;
6. Населення 20,482 млн. осіб;
7. Сингальська і тамільська мови є офіційними і національними мовами Шрі-Ланки. Згідно з конституцією Шрі-Ланки, англійська має офіційний статус мови міжетнічного спілкування.
8. Субекваторіальний мусонний: північно-східний мусон триває з жовтня по березень, південно-західний - з червня по жовтень.

*Завдання для третьої групи:*

1. Уважно ознайомтеся з текстом кейса. Визначте, до якого субрегіону Азії належить країна, описана в репортажі.

2. Відповідайте на запитання, пов'язані з репортажем.

3. Підготуйте характеристику цього субрегіону.

*Текст кейса — «Репортаж»:*

"Вітаю! Ми перебуваємо в спекотній, невеликій, але надзвичайно колоритній країні. Близько 75% її території займає басейн озера Тонлесап і низовини річки Меконг. Рівнинні області країни оточені гірськими хребтами. Річка Меконг, яка перетинає всю територію, багаторазово змінює свій напрямок і впадає в Південно-Китайське море.

Ця країна розташована на півдні півострова Індокитай. Її офіційна валюта — ріель (KHR), хоча іноземці часто користуються доларами США. Місцевий клімат значною мірою залежить від мусонів. У центральній рівнинній частині країни температури мало змінюються, а середньорічна температура становить близько 25°C. Більшість населення (96%) спілкується кхмерською мовою".

Запитання:

1 Про яку країну йдеться?

2. У якому регіоні Азії розташована ця держава?

Назвіть інші великі країни та їхні столиці цього регіону.

3. Яку релігію сповідує місцеве населення?

4. Напишіть площу цієї країни.

5. Напишіть столицю зазначеної країни.

6. Яка чисельність населення?

7. Яка форма правління в цій країні?

8. У якому часовому поясі розташована країна?

*Відповіді*

1. Камбоджа;

2. Південно-Східна Азія - один із найважливіших районів плантаційного господарства. М'янма, Лаос, В'єтнам, Таїланд, Камбоджа, Малайзія, Бруней, Сінгапур, Індонезія, Тимор-Лешті, Філіппіни;

3. 95% населення сповідують Буддизм;
4. 181 040 км<sup>2</sup>;
5. Пномпень;
6. 15,7 млн. чол;
7. Конституційна монархія ;
8. Камбожда перебуває в часовому поясі +7;

**Завдання для четвертої групи:**

1. Ознайомтеся з текстом кейса та визначте, до якого субрегіону Азії належить країна, описана в репортажі.

2. Відповідайте на запитання, що стосуються цього кейса.

3. Підготуйте характеристику цього субрегіону.

Текст кейса — «Репортаж»:

"Вітаємо! Ми перебуваємо в країні з незайманою природою, яка є її головним багатством і приваблює прихильників екотуризму. Безкраї степи, пустелі, солончаки, мальовничі гірські райони, блакитні озера та самобутня культура місцевого населення приваблюють туристів з усього світу.

Рельєф країни переважно представлений плато, розташованим на висоті 900–1500 метрів над рівнем моря. На півдні, південному заході та південному сході територію займає пустеля Гобі. Клімат країни є різко континентальним, із суворою зимою та сухим, спекотним літом". Запитання:

1 Про яку країну йдеться?

2. У якому регіоні Азії розташована ця держава? Назвіть інші великі країни та їхні столиці цього регіону.

3. Яку релігію сповідує місцеве населення?

4. Напишіть площу цієї країни.

5. Напишіть столицю зазначеної країни.

6. Яка чисельність населення?

7. Яка форма правління в цій країні?

8. Напишіть особливості клімату.

Відповіді:

1. Монголія;

2. Східна Азія (Японія, Китай, Монголія, Гонконг, Макао, Республіка Корея, КНДР);

3. Буддизм (тибетський);

4. 1 564 116 км<sup>2</sup>;

5. Улан-Батор;

6. 3,1 млн. чол;

7. Парламентська республіка;

8. У Монголії різко континентальний клімат із суворою зимою і сухим спекотним літом.

## Заняття № 3

<i>Тема уроку</i>	<i>Методи та форми організації навчальної діяльності</i>
<b>США. Візитна картка регіону</b>	<p>Метод навчання: кейс технологія.</p> <p>Форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова ("мозковий штурм") і колективна (дискусія).</p> <p>Метод ситуаційно-рольової ділової гри.</p>

Методична концепція уроку:

Основна ідея уроку полягає в поділі учнів на чотири групи, кожна з яких отримує кейс із завданнями. Учні 10 класу аналізують зміст кейсів, обмірковують відповіді на поставлені питання та виконують завдання.

Очікувані результати уроку:

1. Знання та розуміння особливостей географічного положення, соціально-економічної структури та ключових проблем Сполучених Штатів Америки.

2. Уміння складати короткі географічні характеристики територій, використовуючи різноманітні джерела географічної інформації та форми їх подання.

3. Навички постановки цілей, формулювання завдань і визначення проблем із подальшим їх вирішенням.

Вступне слово вчителя:

"Сполучені Штати Америки — одна з найбільших держав світу, що займає значну територію в центральній частині Північної Америки. США — світовий лідер в економіці, володіє потужними збройними силами, включно з найбільшим у світі військово-морським флотом.

Ця країна є високорозвиненою та має першу економіку світу за номінальним ВВП. Хоча населення США становить лише 4,3% від світового, американцям належить близько 40% глобального багатства [11]. США займають провідні позиції за багатьма соціально-економічними показниками.

Сьогодні ми проведемо ділову гру, щоб краще зрозуміти цю країну. Кожна група представлятиме одне з чотирьох міністерств у Кабінеті уряду США (обрано чотири, оскільки час уроку обмежений). Завдання кожної групи — підготувати якісні та кількісні показники у своїй галузі.

У кінці уроку, спільними зусиллями, ми сформулюємо програму розвитку країни на майбутнє. Заключним етапом стане затвердження президентом результатів роботи міністерств".

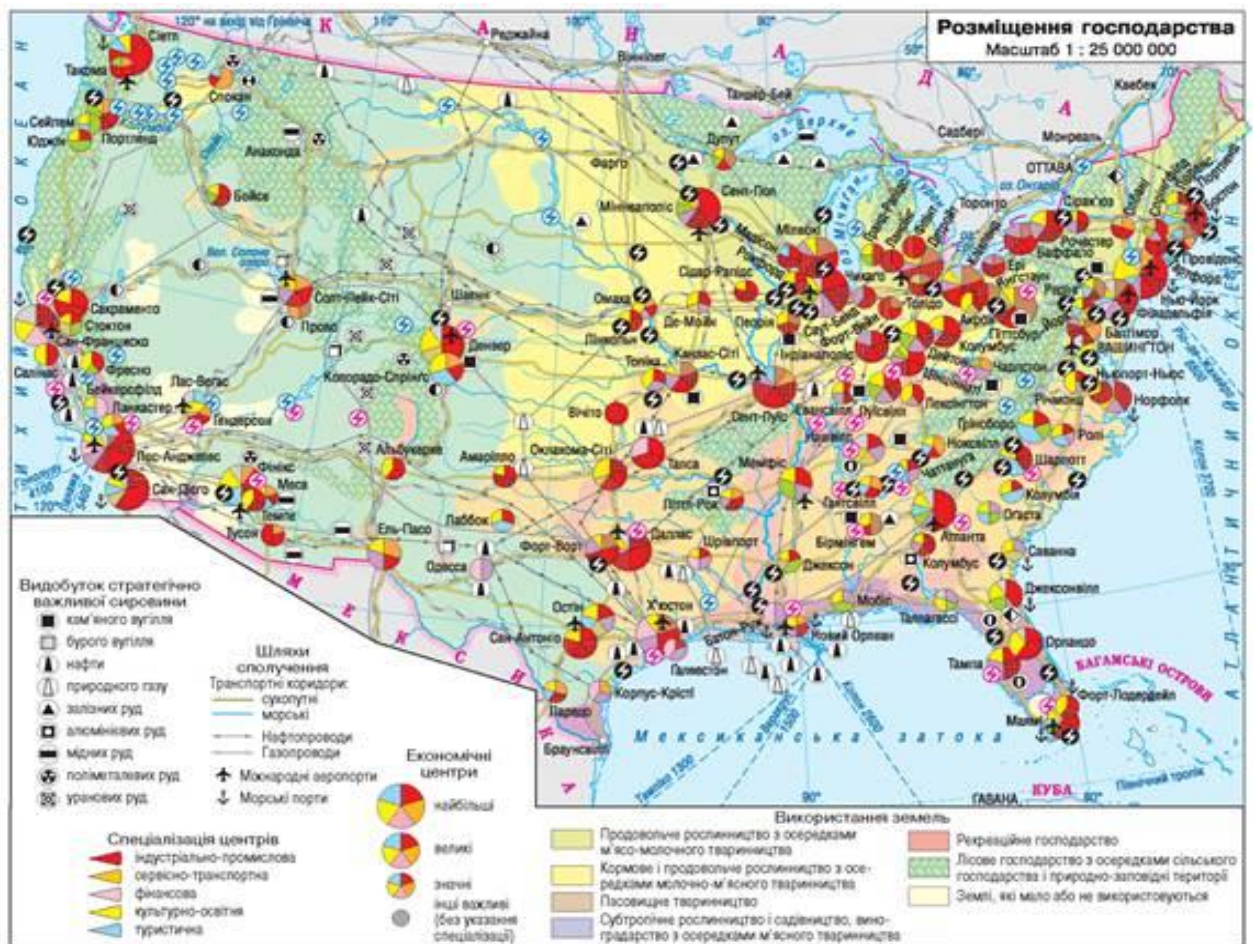


Рис. 3. Економічна карта США

***Кейс для першої групи*****«Міністерство Транспорту»**

1. Вивчити й описати особливості території та розмірів країни;
2. Дати характеристику інфраструктури США;
3. Виявити позитивні та негативні моменти в інфраструктурі США та її зв'язку з іншими державами;
4. Спрогнозувати розвиток інфраструктури США.

***Кейс для другої групи:*****«Міністерство торгівлі»**

1. Проаналізуйте та опишіть основні товари, що експортуються та імпортуються в країні.
2. Охарактеризуйте особливості економічних відносин США з іншими країнами.
3. Визначте галузі спеціалізації найбільших промислових центрів США.
4. Прогнозуйте можливий розвиток товарообігу та економіки країни.

***Завдання-кейс для третьої групи:*****«Міністерство сільського господарства»**

1. Дослідіть та опишіть основні галузі сільського господарства США.
2. Охарактеризуйте специфіку сільського господарства у різних регіонах країни.
3. Виявіть можливі продовольчі проблеми в США (за їх наявності).
4. Прогнозуйте перспективи розвитку сільського господарства в країні.

***Кейс для четвертої групи:*****«Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб»**

1. Дослідіть демографічну структуру США, чисельність і склад населення.



2. Охарактеризуйте систему охорони здоров'я та екологічну ситуацію в країні.

3. Визначте демографічні проблеми та проблеми зайнятості населення (за їх наявності).

---

---

4. Прогнозуйте подальший розвиток соціальної сфери в США.

## Заняття № 4

Тема уроку	Методи та форми організації навчальної діяльності
Субрегіони Африки	Метод навчання: кейс технологія; Форми організації навчальної діяльності: індивідуальна, групова («мозковий штурм») і колективна (дискусія); метод ігрового проектування

Методичний задум уроку полягає в поділі учнів на 5 груп, кожна з яких отримує кейс із певним завданням щодо певного субрегіону Африки. Учні 10 класу вивчають вміст кейсів, розмірковують над відповідями та шукають шляхи розв'язання проблем, що належать до субрегіонів.



Рис. 5. Субрегіони Африки

Плановані результати уроку:

1. Розуміти особливості субрегіонів Африки, їх географічне положення, соціально-економічну структуру та ключові проблеми.

2. Вміти створювати коротку географічну характеристику територій, використовуючи різні джерела географічної інформації та форми її представлення.

3. Навчитися визначати цілі, формулювати завдання та аналізувати проблеми з можливими шляхами їх розв'язання.

Перед роботою з кейсами учні самостійно, використовуючи карту (на дошці) та фотографії (прикріплені магнітами), визначають тему уроку та його цілі. У разі неправильного розподілу фотокарток за субрегіонами на початку заняття, учні виправляють ці помилки.

Вступне слово вчителя:

"Африка є найбільшим географічним регіоном планети за площею, тому її поділ на великі частини є цілком природним. У найзагальнішому вигляді виділяють Північну та Тропічну Африку, які мають суттєві відмінності в природних, історичних, етнічних і соціально-економічних характеристиках. Зокрема, з 55 найменш розвинених країн світу 28 розташовані саме в Тропічній Африці, а також тут знаходиться найбільша кількість країн (15), що не мають виходу до моря.

При більш детальному поділі Африки виділяють п'ять субрегіонів: Північну, Західну, Центральну, Східну та Південну Африку. Кожен із них має свої унікальні особливості природи, населення та господарства, з якими ми сьогодні познайомимося".

Методична концепція уроку:

Учні розподіляються на групи, які представляють "туристів-ліцеїстів", що вирушають у подорож п'ятьма субрегіонами Африки. Перед початком експедиції разом із вчителем створюється план, за яким структуруватиметься зібрана інформація.

Загальний план для характеристики субрегіонів:

1. Назва субрегіону.
2. Країни, які входять до субрегіону.
3. Природні умови (рельєф, клімат, водні ресурси, природні зони).

4. Населення (чисельність, особливості побуту, релігійний і етнічний склад).

5. Господарська діяльність (видобуток корисних копалин, вирощування сільськогосподарських культур, галузі тваринництва тощо).

6. Проблеми субрегіону (екологічні, соціальні, військові тощо).

7. Шляхи розв'язання цих проблем.

Після складання плану характеристики групи вирушають у віртуальну подорож по обраних субрегіонах. Після завершення маршруту вони обмінюються отриманою інформацією з іншими групами, доповнюючи свої знання та разом обговорюють можливі вирішення проблем, з якими стикається Африка.

Формат роботи з кейсами:

Кожна група готує характеристику «свого» субрегіону у визначеному форматі (схема, таблиця, реклама туристичної компанії, репортаж або лист), дотримуючись загального плану. Формат і субрегіон групи обирають самостійно або за жеребом, визначеним учителем.

Протягом заняття вчитель підтримує учнів, відповідає на їхні запитання та за потреби надає допомогу.

Кейси для груп:

***Перша група:***

- Скласти характеристику субрегіону Центральна Африка у вигляді схеми.

- Використовувати карти, атласи, підручники, додаткову літературу та спеціально підібрані матеріали.

- Презентувати результати іншим групам.

***Друга група:***

- Підготувати характеристику субрегіону Західна Африка у вигляді таблиці.

- Застосувати карти, атласи, підручники та додаткові джерела інформації.

- Представити виконану роботу іншим групам.

***Третя група:***

- Описати субрегіон Південна Африка у форматі «листа родині».
- Використовувати карти, атласи, підручники та інші доступні матеріали.
- Поділитися результатами роботи з іншими групами.

***Четверта група:***

- Підготувати характеристику субрегіону Східна Африка у вигляді «репортажу з місця подій».
- Застосувати карти, атласи, книги та додаткову інформацію.
- Презентувати отримані дані іншим групам.

***П'ята група:***

- Скласти характеристику субрегіону Північна Африка у вигляді «реклами туристичної компанії».
  - Використати карти, атласи, підручники та додаткові матеріали.
  - Представити виконану роботу іншим групам.
- 
-

**Додаток Д****Заняття № 4**

Приклад кейсів для уроку на тему "Україна в системі глобальних економічних відносин". Кожна група отримує різний аспект цієї теми для аналізу, що дозволить учням розглянути глобальні зв'язки України.

Кейс 1: "Роль України як експортера сільськогосподарської продукції"

Завдання для групи:

- проаналізуйте позицію України як одного з провідних експортерів сільськогосподарської продукції, таких як зернові, олія, цукор.
- дослідіть, які країни є основними партнерами України у цій галузі та які фактори впливають на експорт.
- розгляньте потенційні виклики для України у зв'язку з кліматичними змінами, підвищенням конкуренції на ринках та міжнародними обмеженнями на експорт.

Питання для обговорення: Які перспективи та ризики для українського аграрного сектору в умовах глобальних економічних відносин?

Кейс 2: "Україна на світовому ринку ІТ-послуг"

Завдання для групи: - дослідіть місце України у сфері ІТ-послуг, зокрема роль українських компаній та фрілансерів у наданні технологічних рішень для іноземних замовників.

- визначте ключові країни-партнери України у сфері ІТ та фактори, які приваблюють іноземні компанії до співпраці з українськими фахівцями.
- обговоріть вплив глобалізації на розвиток ІТ-сектору в Україні та як зміна міжнародних умов може вплинути на цей ринок.

Питання для обговорення: як Україна може розвивати свій потенціал у сфері ІТ та зберегти конкурентоспроможність на світовому ринку?

Кейс 3: "Енергетичні ресурси України та їхнє значення для Європи"

Завдання для групи:

- розгляньте роль України як країни-транзитера газу для Європи, а також перспективи видобутку власних енергоресурсів.

- дослідіть взаємозв'язки України з ЄС та росією у сфері енергетики, включно з викликами та конфліктами, які виникають у цій сфері.

- проаналізуйте ризики для енергетичної безпеки Європи у зв'язку з можливим скороченням транзиту через Україну.

- питання для обговорення: Які кроки може зробити Україна для забезпечення своєї енергетичної безпеки та зміцнення позицій на європейському ринку?

#### Кейс 4: "Туристичний потенціал України на глобальному ринку"

Завдання для групи:

- проаналізуйте привабливість України як туристичного напрямку для іноземних туристів (культурні пам'ятки, природні ресурси, гастрономія).

- дослідіть, як міжнародні тенденції впливають на розвиток туризму в Україні (наприклад, зростання екотуризму, попит на нестандартні туристичні маршрути).

- розгляньте проблеми, які заважають розвитку туризму в Україні, такі як інфраструктура, сервіс, реклама за кордоном.

Питання для обговорення: Які кроки потрібно зробити Україні для підвищення своєї привабливості як туристичного напрямку на міжнародній арені?

Завдання для обговорення після презентацій

Після того як кожна група представить свої висновки, обговоріть такі питання:

1. Як впливають глобальні економічні зв'язки на розвиток різних секторів економіки України?

2. Які виклики виникають для України у процесі інтеграції до світової економіки?

3. Які спільні кроки можуть вжити різні сектори економіки для зміцнення позицій України на глобальному ринку?

Цей підхід допоможе учням розглянути економічні зв'язки України з різних сторін, розвиваючи навички аналізу та критичного мислення.

---

## Додаток Е

## Тест для вхідного тестування школярів 10 класу

<u>1 варіант</u>	<u>2 варіант</u>
<p>Політично незалежна держава, що володіє самостійністю у внутрішніх і зовнішніх справах, називається:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) демократичною</li> <li>2) суверенною</li> <li>3) федеративною</li> </ol>	<p>Політично незалежна держава, що володіє самостійністю у внутрішніх і зовнішніх справах, називається:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) демократичною</li> <li>2) федеративною</li> <li>3) суверенною</li> </ol>
<p>Загальна площа Азії становить:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) 57 млн. км<sup>2</sup></li> <li>2) 44 млн. км<sup>2</sup></li> <li>3) 19 млн. км<sup>2</sup></li> <li>4) 10 млн.км.<sup>2</sup></li> <li>5) 24 млн.км.<sup>2</sup></li> </ol>	<p>Загальна площа Європи становить :</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) 57 млн. км<sup>2</sup></li> <li>2) 44 млн. км<sup>2</sup></li> <li>3) 19 млн. км<sup>2</sup></li> <li>4) 10 млн.км.<sup>2</sup></li> <li>5) 24 млн.км.<sup>2</sup></li> </ol>
<p>Яка із зазначених країн є монархією?</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) Непал</li> <li>2) Данія</li> <li>3) Росія</li> <li>4) Китай</li> <li>5) США</li> </ol>	<p>Яка із зазначених країн є федеративною?</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) Непал</li> <li>2) Китай</li> <li>3) Монголія</li> <li>4) Японія</li> <li>5) Малайзія</li> </ol>
<p>Чисельність населення Землі в даний час становить:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) 2,5 млрд. осіб</li> <li>2) 8,1 млрд. осіб</li> <li>3) 10,5 млрд. осіб</li> <li>4) 20,5 млрд. осіб</li> </ol>	<p>Чисельність населення Землі в даний час становить:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) 2,5 млрд. осіб</li> <li>2) 20,5 млрд. осіб</li> <li>3) 10,5 млрд. осіб</li> <li>4) 8,1 млрд. осіб</li> </ol>
<p>Найбільша за площею країна східної Африки:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1)Кенія</li> <li>2)Судан</li> <li>3)Єгипет</li> </ol>	<p>Найбільша за площею країна Південної Америки:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1)Аргентина</li> <li>2)Бразилія</li> <li>3)Чилі</li> </ol>
<p>Населення Південної Європи сповідує:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1)Католицизм</li> <li>2)Протестантство</li> <li>3)Православ'я</li> </ol>	<p>Населення Східної Європи сповідує:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1)Католицизм</li> <li>2)Протестантство</li> <li>3)Православ'я</li> </ol>
<p>Назвіть країну? Одна з найрозвиненіших країн, має найбільший у світі торговельний оборот із сусідньою державою, більша частина якого сконцентрована вздовж південного кордону. Це країна виробник лісової продукції, залізної руди, нафти й газу</p>	<p>Назвіть країну? Вона не має виходу до моря. Столиця країни існує лише фактично і не є найбільшим містом країни. Половина електроенергії виробляється на ГЕС. Розвинене точне машинобудування, тонка хімія, фармацевтика, сироваріння. Підтримує постійний політичний нейтралітет.</p>
<p>Підберіть пари за принципом «країна столиця» Чехія - Прага</p>	<p>Підберіть пари за принципом «країна-столиця» Франція -Париж</p>



<p>Португалія - Лісабон Кенія- Найробі Аргентина Буенос-Айрес</p>	<p>Австрія - Відень Судан - Хартум Чилі - Сантьяго</p>
<p>Виберіть вірні факти про Австралію: 1)Кенгуру зображено на гербі; 2)Природні зони материка Савани та напівпустелі. 3)Площа понад 10 млн. км<sup>2</sup>, входить до числа десяти держав із найвищим рівнем життя 4)Більшу частину території країни займають гірські області</p>	<p>Виберіть вірні факти про Австралію 1)Площа менше 8 млн. км<sup>2</sup> 2)Передостаннє місце у світі за ВВП у розрахунку на душу населення 3)Більшу частину території країни займають гірські області 4)Канберра є столицею і зберігається традиційна імміграція з Великої Британії</p>
<p>Який штат США називають найбільшим найбільшим: 1) Техас 2) Аляска 3 ) Каліфорнія 4 ) Нью-Мексико</p>	<p>Який штат США називають найбільшим найбільшим: 1) Техас 2) Нью-Мексико 3) Каліфорнія 4 ) Аляска</p>
<p>Виберіть вірні твердження про Канаду 1. Посідає друге місце за площі у світі 2. На державному прапорі Канади зображена хризантема 3. Найважливішим ринком збуту канадських товарів є Франція</p>	<p>Виберіть правильні твердження про Канаду 1. Посідає перше місце за площею у світі 2. На державному прапорі Канади зображено кленовий лист 3. Найважливішим ринком збуту канадських товарів слугує США</p>
<p>Справжнє багатство Канади - величезні лісові масиви, в основному хвойних порід</p>	<p>Справжнє багатство Канади - величезні лісові масиви, переважно змінно-вологі ліси</p>
<p>Які з країн, що розвиваються, в останні роки стали центрами імміграції: 1) Країни Південно-Східної Азії 2) Країни Перської затоки 3) Країни Південної Америки 4) Країни Східної Азії</p>	<p>Для якого з перелічених регіонів характерний найбільш високий природний приріст населення: 1) Північна Європа 2) Східна Європа 3) Східна Африка 4) Північна Америка</p>
<p>За географічним положенням Австрія, Монголія, Непал, Парагвай, Чад, Чехія належать до країн 1) Приморських 2) Напівострівних 3) Острівних 4) Внутрішньоконтинентальних</p>	<p>За географічним положенням Велику Британію, Індонезію, Кубу, Бруней, Ісландію належать до країн 1) Приморських 2) Напівострівних 3) Острівних 4) Внутрішньоконтинентальних</p>
<p>Які галузі промисловості в США є національними: 1) автомобілебудування 2) лісова 3) текстильна 4) авіакосмічна</p>	<p>Які галузі промисловості в США є національними: 1) автомобілебудування 2) авіакосмічна 3) текстильна 4) лісова</p>
<p>Вкажіть смертельно небезпечну хворобу, масову появу якої вперше відзначено тільки наприкінці ХХ ст. 1) віспа</p>	<p>Глобальна проблема, що має в країнах, що розвиваються, найменші масштаби 1) продовольча; 2) екологічна;</p>

<p>2) малярія 3) СНІД 4) рак</p>	<p>3) демографічна; 4) сировинна</p>
<p>У яких країнах серед віруючих переважають мусульмани? 1) В'єтнам; 2) Індія; 3) Іран; 4) Шрі-Ланка; 5) ОАЕ.</p>	<p>У яких країнах серед віруючих переважають мусульмани? 1) Іран; 2) Індія; 3) В'єтнам; 4) Шрі-Ланка; 5) ОАЕ.</p>
<p>До числа головних глобальних екологічних проблем сучасності належать: 1) зміна темпів кругообігу окремих елементів 2) витончення озонового шару та зміна клімату 3) включення в раціон людини ГМО</p>	<p>До числа головних глобальних екологічних проблем сучасності належать: 1) кислотні опади 2) вивітрювання гірських порід і зростання сейсмічності 3) розширення озонових дір</p>
<p>Які країни світу постраждають найбільшою мірою в разі глобального потепління та підйому рівня Світового океану? 1) Непал, Замбія 2) Нідерланди, Таїланд 3) Болівія, Парагвай</p>	<p>Які країни світу постраждають найбільшою мірою в разі глобального потепління та підйому рівня Світового океану? 1) Австрія, Чехія 2) Уганда, Нігер 3) Нідерланди, Таїланд</p>

**Список здобувачів освіти  
10-А класу Лукавецького ліцею  
у 2024/2025 н. р.**

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата народження	Місце проживання	Примітка
1.	Боднарашек Віктор В'ячеславович	01.09.2009р.	с. Н.Лукавці	
2.	Бойко Дарина Олександрівна		с. В.Лукавці	
3.	Бойчук Настасія Валеріївна	27.12.2009р.	с.Н.Лукавці	
4.	Гануш Віталіна Віталіївна		с. Вовчинець	
5.	Гременчук Ерік Олександрович	02.01.2009р.	с. Н.Лукавці	Е
6.	Кокош Антон Олексійович	20.08.2008р.	с. Н.Лукавці	
7.	Кочерган Юрій Георгійович	17.04.2009р.	с. Вовчинець	
8.	Москалюк Анастасія Андріївна	01.10.2009р.	с. В.Лукавці	
9.	Пантя Михайло Юрійович		с. В.Лукавці	
10.	Піндюк Анастасія Олексіївна	19.04.2009р.	с. Н.Лукавці	
11.	Терновецький Іван Дмитрович	15.09.2009р.	с. Н.Лукавці	
12.	Ткачук Ангеліна Анатоліївна		с. Вовчинець	
13.	Ткачук Олександр Олександрович	25.09.2009р.	с. Вовчинець	
14.	Тунь Вікторія Степанівна	18.05.2009р.	с. Н.Лукавці	
15.	Трачук Світлана Олегівна	06.01.2009р.	с. Н.Лукавці	
16.	Черниш Руслан Русланович	15.07.2008р.	с. В.Лукавці	ВПО
17.	Чигида Олександр Артурович	10.06.2009р.	с. Н.Лукавці	Е
18.	Шенкович Іван Дмитрович		с. Вовчинець	
19.	Шитрюк Павло Іванович	15.06.2009р.	с. Н.Лукавці	
20.	Щербан Ніна Павлівна	27.01.2009р.	с. Майдан	
21.	Ялов'як Андрій Сергійович	11.12.2008р.	с. Н.Лукавці	
	с.Н.Лукавці – 11			
	с.В.Лукавці –4			
	с. Майдан –1			
	с. Вахнівці – 0			
	с.Липовани - 0			
	с.Вовчинець-5			

№	Стать	Всього	Роки народження			
			2007	2008	2009	
1.	<b>Хлопчики</b>	<b>12</b>				
2	<b>Дівчатка</b>	<b>9</b>				

**Усього дітей– 21**

Класний керівник

Думітро Оксана Дмитрівна  
( Прізвище, ім'я та по-батькові)

\_\_\_\_\_ підпис

**Список здобувачів освіти**  
**10-Б класу Лукавецького ліцею**  
**у 2024/2025 н. р.**

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата народження	Місце проживання	Примітка
1.	Візир Михайло Ілліч	18.09.2009р.	с. В.Лукавці	
2.	Візир Наталія Василівна	20.03.2009р.	с. В.Лукавці	
3.	Візер Олександр Васильович	18.04.2009р.	с. В.Лукавці	
4.	Гавалешко Степан Анатолійович	08.01.2008р.	с. В.Лукавці	
5.	Гараміта Мілена Василівна	23.04.2009р.	с. Вовчинець	
6.	Горюк Христина Миколаївна	25.09.2009р.	с. В.Лукавці	
7.	Калинич Павло Іванович	08.07.2009р.	с. Вахнівці	
8.	Качур Діана Іванівна	10.06.2009р.	с. В.Лукавці	
9.	Кисилиця Денис Іванович	09.01.2009р.	с. В.Лукавці	
10.	Красовська Дарина Миколаївна	15.05.2009р.	с. В.Лукавці	
11.	Комиш Ольга Олександрівна	01.02.2010р.	с. В.Лукавці	Е
12.	Лашкіба Надія Василівна	29.09.2009р.	с. В.Лукавці	
13.	Новотний Святослав Ярославович	03.07.2009р.	с. Н.Лукавці	
14.	Осовська Дарина Олексіївна	19.04.2009р.	с. В.Лукавці	Е
15.	Романюк Вадим Віталійович	28.01.2009р.	с. В.Лукавці	
16.	Рубан Олександр Олексійович	27.03.2009р.	с. В.Лукавці	
17.	Сабітов Олег Сергійович	05.12.2008р.	с. В.Лукавці	
18.	Своржинський Станіслав Сергійович	16.06.2009р.	с. В.Лукавці	Е
19.	Сідор Артjom Юрійович	08.09.2009р.	с. В.Лукавці	
20.	Фордук Рувим Русланович	04.08.2009р.	с. В.Лукавці	
21.	Хащовий Микола Андрійович	01.12.2008р.	с. В.Лукавці	
22.	Чорней Богдан Андрійович	05.02.2009р.	с. Липовани	
23.	Чорней Валерій Олексійович	14.01.2009р.	с. Вахнівці	
	с. Н. Лукавці – 1			
	с. В. Лукавці – 18			
	с. Майдан –			
	с. Вахнівці – 2			
	с. Липовани - 1			
	с. Вовчинець - 1			

№	Стать	Всього	Роки народження		
			2008	2009	2010
1.	Хлопчики	15	3	12	
2	Дівчатка	8	0	7	1

**Усього дітей – 23**

Класний керівник

Романюк Віталій Юрійович

(Прізвище, ім'я та по-батькові)

\_\_\_\_\_

підпис